

*Araştırma/İnceleme/Çeviri
Dizisi*

**Ekonomik Düzenlemelerin Denetimine
İlişkin En İyi Uygulamalara Yönelik
Yönlendirici İlkeler**

Çeviri

*M. Hakan Özbaran
Denetçi
Araştırma ve Tasnif Grubu*

Ekim 2002

**Ekonomik Düzenlemelerin Denetimine
İlişkin En İyi Uygulamalara Yönelik
Yönlendirici İlkeler**

Çeviri

M. Hakan Özbaran
Denetçi
Araştırma ve Tasnif Grubu

Ekim 2002

Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi: 25

*Ekonomik Düzenlemelerin Denetimine İlişkin En İyi Uygulamalara Yönelik
Yönlendirici İlkeler*

Çeviri

M. Hakan Özbaran

Eserin Özgün Adı

Guidelines on Best Practice for the Audit of Economic Regulation

Eserin Basım Yeri ve Yılı

Seul, Ekim 2001

INTOSAI tarafından hazırlanan İngilizce dokümandan dilimize aktarılmıştır.

Sayıştay mensupları için bastırılmıştır.

Redaksiyon

Sacit Yörüker

Dizgi ve Mizanpaj

Gürkan Alpsoy

Baskı ve Cilt

Sayıştay Yayın İşleri Müdürlüğü

Birinci Basım

Ekim 2002

TC SAYIşTAY BAşKANLIğI

BALGAT / ANKARA

Tlf: 295 30 00

Fx: 295 40 94

www.sayistay.gov.tr

[e-mail:sayistay@sayistay.gov.tr](mailto:sayistay@sayistay.gov.tr)

SUNUŐ

Düzenleyici özerk kuruluşların kontrol ettikleri faaliyetlerin kapsamının çok geniş olması ve bütün vatandaşların yaşamsal çıkarları üzerinde doğrudan etkiler yaratması parlamento ve kamuoylarının ilgisini bu kuruluşlar üzerine çekmektedir.

Kimi zaman bağımsız idari otoriteler kimi zaman özerk kuruluşlar olarak ifade edilen ekonomik düzenleyicilerin faaliyetlerinin şeffaf ve hesapverme sorumluluğu çerçevesinde yürütülmesi ve faaliyetlerinin denetimi ülkemizde de yoğun biçimde tartışılmaktadır.

INTOSAI Özelleştirme Denetimi Çalışma Grubu tarafından hazırlanan ve dilimize kazandırılan bu dokümanın ülkemizdeki arayışlara katkı sağlayacağına ve deneyimlerden süzölen özlü zengin bilgilere ülkemiz uygulayıcılarının, denetim elemanlarının ve akademisyenlerinin hakettiğı ilgiyi göstereceklerine inanıyorum.

Bu vesileyle, kitapçığı dilimize kazandıran genç meslektaşım Denetçi M. Hakan Özbaran'ı kutluyor; kitabın dizgi, baskı ve cilt işlerine emek veren personelimize teşekkür ediyorum.

Mehmet Damar

Başkan

Önsöz

Sör John Bourn

İngiltere Sayıştay Başkanı

Özelleştirme Denetimi Çalışma Grubu Başkanı

Özelleştirmenin en çarpıcı yan ürünlerinden biri, bugün için özel mülkiyete konu olan yaşamsal nitelikteki kamu hizmetlerini sunan tekeli ya da egemen yüklenici kuruluşların gücünü kontrol etmenin bir aracı olarak ekonomik düzenlemenin artan rolüdür. Düzenleyiciler, tüketicinin haklı çıkarlarını yüklenici kuruluşlarınkine karşı dengelemede iyi bir hizmetin hakkaniyetli bir fiyatla nasıl güvence altına alınacağı gibi zor bir görevle karşı karşıyadırlar. Kuşkusuz, ekonomik düzenleme çok farklı biçimler alabilir ve kamunun ve özel sektörün elindeki sanayi kuruluşları dahil olmak üzere, bütün ekonomik sektörlere uygulanır.

Ekonomik düzenlemenin denetimi hakkında bu dokümanda açıklanan yönlendirici ilkeler, sadece Özelleştirme Denetimi Çalışma Grubu Üyesi Sayıştayların değil, aynı zamanda, ekonomik düzenleme ve bunun denetimi konusunda INTOSAI'nin 1998'de yapılan ve bu ilkelerin temelini oluşturan anketine katkıda bulunan diğer pek çok Sayıştayın deneyimini de yansıtmaktadır. Çok geniş bir yelpazeye dahil ülkelerde düzenlemeye konu olmuş işletmelerin performansının ve bunların vatandaşların yaşamlarına etkisinin canlı bir ilgi kaynağı ve tartışma konusu olduğunu bu deneyimler açıkça göstermektedir. Sayıştaylardan gittikçe artan ölçüde bu düzenleyici sistemlerin etkinliği hakkında değerlendirme yapmaları ve kamuoyuna rapor sunmaları beklenmektedir. Yönlendirici ilkeler, bu çetin göreve girişmeleri nedeniyle Sayıştaylara pratik bir yardım sağlaması için tasarlanmıştır.

Bu ilkeleri tavsiyeye değer buluyorum.

John Bourn

Seul

Ekim 2001

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
Giriş	1
Yönlendirici İlkeler: Özet	4
Birinci Kısım: Sayıştay Becerileri	8
1. Beceri gereksinimleri	8
2. Becerilerin kazanılması	10
İkinci Kısım : Ekonomik Düzenlemenin Organizasyonu	12
3. Düzenlemenin çerçevesi	12
4. Amaçlar, görevler ve yetkiler	14
5. Tarafsızlık ve dürüstlük	16
6. Teknik yeterlilik	18
7. Bilgi gereksinimleri	19
8. Hesapverme sorumluluğu ve danışma	21
Üçüncü Kısım : Hizmet Arzı	23
9. Arzın güvenceli olması	23
10. Tüketicinin erişimi	24
11. Zayıf tüketicilerin ihtiyaçlarının karşılanması	25
12. Hizmet standartları	27
13. Tüketicilerin şikayetleriyle ilgilenme	29
14. Çevreyle ilgili konular	31

Dördüncü Kısım : Hizmetin Fiyatı	33
15. Fiyatların kontrol edilmesi	33
16. Fiyatla kalite arasında bağlantı kurulması	35
17. Yüklenici kuruluşların verimliliğinin teşvik edilmesi	36
18. Yüklenici kuruluşların finansman maliyetleri	38
19. Yatırım	40
Beşinci Kısım : Rekabetin Geliştirilmesi	42
20. Tekelciliğin ve piyasaya egemen olmanın azaltılması ...	42
21. Tüketici tercihlerinin geliştirilmesi	44
22. Rekabeti önleyen uygulamalarla mücadele etme	45
Sözlükçe	47

Giriş

Arka plan

1. INTOSAI 6zelleŐtirme Denetimi alıŐma Grubu; Uluslararası Sayıştaylar Birliği'nin (INTOSAI) 1992 yılında Washington'da düzenlenen 14' nc  Kongresi'nde alınan karar gereğince, INTOSAI Y6netim Kurulu tarafından İngiltere Sayıştay Başkanı S6r John Bourn BaŐkanlıĐında Mayıs 1993'te resmen kuruldu.
2. Çalışma Grubu  yeleri, aŐaĐıda belirtilen ülkelerin sayıştay temsilcilerinden oluŐmaktadır:

- Almanya
- Arnavutluk
- Antigua ve Barbuda
- Arjantin
- Avustralya
- Avusturya
- Bahama
- ek Cumhuriyeti
- Danimarka
- Ekvador
- El Salvador
- Estonya
- Hindistan
- İngiltere (Başkan)
- İsrail
- Litvanya
- Macaristan
- Mısır
- Norveç
- Paraguay
- Peru
- Polonya
- Rusya
- Suudi Arabistan
- Őili
- Türkiye
- Umman
- Uruguay
- Yemen
- Yeni Zelanda
- Zambiya

3. Kasım 1998'de Montevideo'da gerçekleŐtirilen 16'ncı INTOSAI Kongresi  zelleŐtirmenin denetimi hakkında kırk yönlendirici ilkedен oluŐan bir seti kabul etti. SatıŐ yoluyla gerçekleŐtirilen özelleştirmenin  zelleŐtirme yolculuğunun sonu olmadığını ve hem özel sektörün hem de kamunun mülkiyetindeki işletmelerin ekonomik düzenlemelere konu olmasının h k metler ve vatandaŐlar açısından gittikçe artan önemde bir alan olduğunu dikkate alan 16'ncı Kongre, alıŐma Grubundan, ekonomik düzenlemelerin denetimi konusunda da rehber oluŐturmasını istedi.
4. Ekonomik düzenlemeler ve bunların denetimi hakkında INTOSAI  yelerine gönderilen ve 67  lke SayıŐtayınca cevaplandırılan ve sonuçları Grubun Ekim 1999'da VarŐova'daki altıncı toplantısında kabul edilen Raporda açıklanan ve sonradan tüm Sayıştaylara gönderilen anketin neticelerine dayanan aşağıdaki yönlendirici ilkeler, alıŐma Grubunun bu isteğe cevabı niteliğindedir. Söz konusu yönlendirici ilkelere alıŐma Grubunun www.nao.gov.uk/intosai/wgap/home.htm adresindeki web sitesinden de eriŐilebilir.
5. Ekonomik düzenleme, devletin ister özel isterse kamunun mülkiyetinde olsun, tüketicilere hizmet sunan yüklenici kuruluşlar üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak uyguladığı kontrol ve etki olarak tanımlanabilir. Ekonomik düzenleme, bazıları bir diğeri ile rekabet eden pek çok amaca yöneliktir. Örneğin; kamusal hizmetler, toplu taŐıma ve finansal hizmetler gibi temel hizmetleri, belirlenmiş standartlara göre temin eden yüklenici kuruluşlar için finansman sağlarken, tüketicilerin tekelci gücün suiistimaline karşı korunması. Rekabetçi piyasalarda ekonomik düzenleyicinin dikkati, tüketicilerin bilinçli tercihler yapabilmelerine yardımcı olmak amacıyla, yüklenici kuruluŐlarca sağlanan bilgilerin yeterliliğini ve ŐeffaflıĐını güvence altına almaya, yüklenici kuruluşların finansal durumlarını izlemeye ve rekabeti önleyici uygulamalarla mücadele etmeye odaklanır. Ekonomik düzenleyiciler tarafından kontrol edilen iŐletme faaliyetlerinin kapsamı çok geniŐtir ve bütün vatandaşların hayati çıkarlarını doğrudan etkiler.
6. INTOSAI anketi ülkelerin büyük çoğunluğunda ekonomik düzenlemelerin, çoğunlukla, doğrudan h k metler tarafından yerine getirildiğini, gittikçe çoğalan az sayıdaki durumda ise h k metten belirli uzaklıkta faaliyet gösteren özel olarak oluŐturulmuŐ organlar, -ki bunların bazıları belirli alanları düzenlemekten sorumluyken bazıları da, örneğin, genel anlamda rekabeti düzenleyen kurumlar olup ekonominin bütününde faaliyet

göstermektedirler- tarafından yrtldĞn göstermiŐtir. Bunların bir oğ kamu organlarıdır; bazıları hkmetten bağmsız olarak yasayla belirlenmiş görevleri yerine getirirken, diğerleri doğrudan hkmete rapor sunmakta; bir kısmı her iki zelliği de bünyesinde taŐıtmaktadır. Daha az sayıdakiler ise sanayi kuruluşlarının kendilerinin kurmuŐ olduğu düzenleyiciler dahil olmak üzere, özel organlardır (kendi kendini düzenleme). Özellikle işletmelerin tekelci ya da egemen yetkilerle özelleŐtirilmiŐ olması, yeni düzenleyici organlar yaratılması da özelleŐtirmeye eŐlik etmiŐtir.

7. Ekonomik düzenlemenin değeri üzerinde, özellikle de, gittikçe artan oranda uluslararası faaliyet gösteren güçlü yüklenici firmalar karşısında tüketicilerin çıkarlarının etkin bir Şekilde temsil edilip edilmediği konusunda Őiddetli tartiŐmalar yapılmaktadır. Rekabetin geliştirilmesi, muhtemelen genel anlamdaki rekabet düzenlemeleriyle de desteklendiği için, büyük ölçüde, tüketicinin korunmasının daha güvenilir yolu olarak görünmektedir. Ancak tecrübeler, rekabetçi bir ortamda dahi, tek tek tüketicilerin ve özellikle en zayıf olanların çıkarlarını ve bir bütün olarak toplumsal çıkarlarını korumak amacıyla çeşitli yollarla müdahaleye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle, lkeler geliŐtikçe ve insanlar daha varlıklı hale geldikçe, hizmetlere olan talep daha sofistike hale gelmekte, tüketiciler daha yüksek standartlarda hizmet arzu etmekte ve istikrarlı bir Şekilde bu tür standartlara uygun faaliyet göstermeleri için yüklenici kuruluşların baskı altına alınmalarını beklemektedir.
8. INTOSAI anketi, düzenlemeye konu olmuş hizmetlerin sağlanmasıdaki iyileŐtirmelerde hem ekonomik düzenleyicilerin ve hem de sayiŐtayların olumlu etkilerinin bulunduğunu pek çok örnekle gözler önüne serdi. Bütün bunlar alıŐma Grubunun raporunda açıklanmaktadır. Rapor açıkça göstermektedir ki, vatandaŐlar giderek artan ölçüde, sayiŐtaylardan, ekonomik düzenleyicilerin çalışmalarını ve düzenleyicileri dzenlediği sanayi kuruluşlarının performansını güvenilir Şekilde incelemelerini istemektedirler ve sayiŐtay raporları düzenlemeye konu olmuş hizmetlerin sağlanmasında, hem tüketiciler hem de yüklenici kuruluşlar yararına, verimlilik artıŐına yol açmaktadır.

Yönlendirici İlkeler: Özet

9. Yönlendirici ilkeler, sayıştayların, ekonomik düzenleyicilerin yaptıkları görevlerle ilgili verimliliklerini ve etkililiklerini incelerken ele alma ihtiyacı duyabilecek bir dizi kilit soruya dikkat çekmektedir. Çalışma Grubu, bu yönlendirici ilkeleri tavsiye ederken, ekonomik düzenlemenin, farklı ülkelerde, farklı yasal koşullarda ve farklı gelişmişlik düzeylerinde çok değişik tarzlarda uygulanan ve evrim geçiren bir konsept olduğunun farkındadır. Dolayısıyla, bu ilkeler farklı ülkelerin kendi özel koşulları içinde, bu ülkelerin gelişmişlik düzeylerini de hesaba katarak, gerekli değişikliklerle birlikte uygulanabilir. Yönlendirici ilkeler, INTOSAI anket raporundan ve Çalışma Grubu üyelerinin deneyimlerinden elde edilen örneklerle açıklanmaktadır. Yönlendirici ilkeler beş kısımda gruplandırılmış olup aşağıdaki paragraflarda her kısımda yer alan ilkelerle ilgili önemli konular özet halinde verilmektedir. İlkeler ise 2. bölümde açıklanmıştır.

Birinci Kısım : Sayıştay Becerileri

10. Sayıştay, değerli tavsiyelerle ve iyi uygulamaların yayılmasıyla sonuçlanan performans denetimleri aracılığıyla itibar sağlayacaksa, çok çeşitli uygun becerileri kullanma olanağına ve düzenlemeye konu olmuş sanayi kuruluşu hakkında eksiksiz bilgiye sahip olabilmelidir. Sayıştaylar, personel değişimi ve paralel ya da ortak denetimler gibi tedbirler yardımıyla birbirlerinin deneyimlerinden çok şey öğrenebilirler.

<i>Yönlendirici İlkeler</i>	<i>Sayfa</i>
1. Beceri gereksinimleri	8
2. Becerilerin kazanılması	10

İkinci Kısım : Ekonomik Düzenlemenin Organizasyonu

11. Sayıştay, ekonomik düzenlemenin amaçları, fonksiyonları ve yetkilerinin yanı sıra kontekstini de açık seçik anlamak durumundadır. Düzenleyici organın; tarafsızlığını, güvenilirliğini ve yeterliliğini ne kadar sağlıklı bir şekilde sürdürdüğünün, düzenleme fonksiyonlarını yerine getirmek için yüklenici kuruluşların faaliyetleri hakkında yeterli bilgi edinip

edinmediğinin ve danışma sistemlerinin ne kadar etkili olduğunun değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

<i>Yönlendirici İlkeler</i>	<i>Sayfa</i>
3. Düzenlemenin çerçevesi	12
4. Amaçlar, görevler ve yetkiler	14
5. Tarafsızlık ve dürüstlük	16
6. Teknik yeterlilik	18
7. Bilgi gereksinimleri	19
8. Hesapverme sorumluluğu ve danışma	21

Üçüncü Kısım : Hizmet Arzı

12. Düzenleyicinin kilit amaçlarından birisi erişimin tüketiciler ve özellikle en zayıf durumda olanlar açısından erişimin güven altına alınması için önemli hizmetlerin arzının garanti edilmesidir. Sayıştay hizmetle ilgili hangi standartların belirlenmiş olduğunu ve düzenleyicinin, yüklenici kuruluşların bu standartlara, uyup uymadıklarını nasıl izlediğini incelemek durumundadır. Şikayet prosedürleri yürürlüğe konmalı ve etkin şekilde uygulanmalıdır ve düzenleme ekonomi ilkelerinden daha geniş alana yayılır. Sağlık, güvenlik ve çevresel konular da yaşamsaldır. Sayıştay bu amaçların da dikkate alınıp alınmadığını incelemek ve yorumlamak bakımından elverişli bir konumdadır.

<i>Yönlendirici İlkeler</i>	<i>Sayfa</i>
9. Arzın güvenceli olması	23
10. Tüketicinin erişimi	24
11. Zayıf tüketicilerin ihtiyaçlarının karşılanması	25
12. Hizmet standartları	27
13. Tüketicilerin şikayetleriyle ilgilenme	29
14. Çevreyle ilgili konular	31

Dördüncü Kısım : Hizmetin Fiyatı

13. Düzenleyicinin bir diŐer önemli amacı ise tespit edilmiŐ fiyatın sunulan hizmetin kalitesiyle orantılı olmasını ve düzenlemenin sosyal amaçlarının bulunması halinde kamusal malı destek unsuru da dahil olmak üzere, düzenlemenin sosyal amaçlarının fiyatlandırma rejiminde yansımaları bulunmasını saŐlamaktır. Bu kısımda, fiyat kontrollerini ve diŐer kontrolleri ilgilendiren meseleleri, yatırım programları dahil olmak üzere, yüklenici kuruluşların finansman maliyetlerinde dikkate alınması gereken faktörleri ve arzın ve çevreyle ilgili amaçların güvence altına alınması dahil olmak üzere, diŐer mülahazalar dikkate alınarak yüklenici kuruluŐun verimliliğinin artırılması önlemleri incelenmektedir.

<i>Yönlendirici İlkeler</i>	<i>Sayfa</i>
15. Fiyatların kontrol edilmesi	33
16. Fiyatla kalite arasında baŐlantı kurulması	35
17. Yüklenici kuruluşların verimliliğinin teşvik edilmesi	36
18. Yüklenici kuruluşların finansman maliyetleri	38
19. Yatırım	40

Beşinci Kısım : Rekabetin Geliştirilmesi

14. Son kısımda ise; hizmetlerin kalitesinde ve sonuç doŐurabilen fiyatlandırmadaki geliŐmeler, rekabeti önleyici uygulamalarla mücadele ve rekabeti sürdürebilmek için atılması gereken adımlar dahil olmak üzere, ekonomik düzenleyicilerin rekabetin geliŐtirilmesindeki rolü ile ilgili önemli konular ele alınmaktadır.

<i>Yönlendirici İlkeler</i>	<i>Sayfa</i>
20. Tekelciliğin ve piyasaya egemen olmanın azaltılması	42
21. Tüketicici tercihlerinin geliştirilmesi	44
22. Rekabeti önleyen uygulamalarla mücadele etme	45

Sonu

15. Ekonomik düzenlemeyle ilgili performans denetimlerinin yürütülmesinde, sayıştaylar, bir taraftan düzenleme sürecinin niteliği, diğer taraftan da nasıl iŐlediĐi arasındaki ayrımı hatırdan çıkarmamalıdır. Sürecin niteliği konusunda sayıştay, 6rneğin, kapsamlı değerlendirmenin 6nemine dikkat çekme ihtiyacını duyabilir; 6zelleŐtirme sırasında, düzenleyici rejim ne olursa olsun, iki süreç eŐ zamanlı olmalıdır. Ancak sayıştay siyasa veya siyaset konularına giriyormuŐ gibi g6r nmemeye dikkat etmelidir, zira sayıştayın ilgi alanı düzenleme siyasesıyla değil, düzenlemenin y6netimiyle ilgilidir. Bu siyasalar ülkeden ülkeye farklılık g6sterir. Düzenleme rejiminin nasıl iŐlediĐiyle ilgili olarak, düzenlemenin etkililiğini artırma y6n nde pek çok yararlı tavsiye getiren 6zenle seçilmiŐ incelemeler hakkında y6nlendirici ilkelerde açıklanmıŐ pek çok kanıt bulunmaktadır.

Birinci Kısım : Sayıştay Becerileri

Y6nlendirici ilke 1: Beceri gereksinimleri

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, ekonomik düzenleyici ile ilgili denetim sorumluluklarını belirlemeli ve düzenleyicinin bütçe uygulamasını incelemek için gereken finansal denetim becerilerine ilaveten, ekonomik düzenlemenin performansını değerlendirirken hangi uzmanlık becerilerine ihtiyaç duyduğunu saptamalıdır.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Sayıştay, çoğu kez, düzenleyicinin, hem finansal hem de performans denetisidir.

İster h k met altında bir bakanlığın bünyesinde isterse de ayrı bir birim olarak 6rg tlenmiŐ olsun, ekonomik düzenleme fonksiyonu nispeten az sayıda personelle ve buna uygun k uk bir idari bütçe ile yürütülmektedir. Sayıştayın, paranın harcanmasına (Y6nlendirici ilke: 5), mevzuata ve i kontrollara uygunluğa dikkat g6sterme yükümlülüğüne rağmen, bu bütçe uygulamasının denetimi, farklı yeni tekniklerin ortaya çıkmasına yol açmayabilir.

Buna karŐılık, düzenleyicinin eylemlerinin ve kararlarının tüm vatandaŐları, büyük yüklenici kuruluşları ve belki de ekonominin bütününü etkilemesi muhtemeldir. Hem vergi verenler hem de düzenlemeye konu olmuş yüklenici kuruluŐlarca sağlanan hizmetlerin tüketicileri olarak vatandaŐlar, sayıştaylardan, ekonomik düzenlemenin performansının artırılmasının, düzenleyicilerin hesapverme sorumluluğunun güçlendirilmesinin ve düzenlemeye konu sanayi kuruluşlarının duyarlılıklarının geliŐtirilmesinin yollarını g6stermelerini istemektedirler.

Sayıştayın bu beklentileri karŐılamak ve düzenleyicilerin ve/veya hizmetleri sunan düzenlemeye konu yüklenici kuruluşların performans denetimlerini gerçekleŐtirmek için bir dizi uzmanlık becerisine sahip olmaları gerekir. Bu beceriler arasında yüklenici kuruluşların ve düzenleyicinin çalışmalarının dayanağını oluşturan s6zleŐme ve yasalar ile ilgili esasların anlaŐılması ve

düzenleyici kararların yüklenici firmalar ve tüketiciler üzerindeki etkisini değerlendirebilmesi için ekonomik analizde, muhasebede, istatistikte, nicel ve nitel değerlendirme tekniklerinde uzmanlaŐılması yer almaktadır. Sayıştay, kıyaslama, maliyet-fayda analizleri, risk analizleri ve davranıŐ anketleri gibi disiplinler hakkında da bilgiye gereksinim duyar.

Bu becerilerle donanmıŐ olan sayıştaylar, ekonomik düzenleyicilerin ve bunların düzenlemesine konu olan sanayi kuruluŐlarında, çoğu kez, yüksek düzeyde uzmanlık ve teknik bilgi gerektiren alanlarda, denetimler gerçekleŐtirmiŐlerdir. 6rneğin bir ülkede, sayıştay, bankaları sermaye, diğer varlıklar, gelirler, likidite ve mal  pozisyonları açısından inceleyerek devlet bankalarının faaliyetleriyle ilgili değerlendirmeler (evaluations) yapmıŐtır (Arjantin).

Yönlendirici ilke 2: Becerilerin kazanılması

Yönlendirici ilke

Sayıştay, ekonomik düzenlemelerin performans değerlendirmelerini güvenilir biçimde yerine getirme imkanına sahip olmak amacıyla ihtiyaç duyduğu kurum içi temel becerileri belirleyip temin etmeli ve gerektiğinde bu becerileri dışarıdan uzman desteğiyle takviye etmelidir.

Yönlendirici ilkenin gerekçeleri

Ekonomik düzenlemeyi tüm yönleriyle incelemek için gereken bütün becerileri istihdam etmeye ve kurum içinde bulundurmaya çalışmak sayıştay açısından çok masraflı olur. Ne var ki, daha iyi hizmet için tüketici talebi arttığından ve özelleştirme yapıldığından sayıştay, kendisini, vatandaşlara sunulan çok sayıda düzenlenmiş hizmetleri kapsamına alan gittikçe artan sayıda düzenleyici organı değerlendirmek durumunda bulabilir. Sahip olduğu beceri tabanını düzenli biçimde ayarlayabilmesi bakımından sayıştay, hızla değişen düzenleme koşullarında karma becerilere duyulan gereksinimin devamlı gelişmekte olduğunu unutmadan, hangi zorunlu becerileri esas görevinin bir parçası olarak sürekli istihdam edeceğine ve hangilerini her olaya bağlı olarak dışarıdan tedarik edeceğine karar vermelidir.

Düzenlemenin denetimi hakkındaki INTOSAI anketi çoğu sayıştayın bu tür performans değerlendirmeleri yaptığını ortaya koydu. Sayıştaylar ekonomik düzenlemenin denetiminde uzmanlaşan ekipler kurmakta ve bu ekiplerin becerilerini sırf bu amaçla (ad hoc basis) sağlanan ve en son gelişmeleri konu alan dışsal tavsiyelerle takviye etmektedirler.

Sayıştaylar denetim metodolojileri konusunda birbirleriyle deneyimin ve bilgi paylaşımının ve personelin geçici görevlendirmeler yoluyla değiştirilmesini yararlı bulmaktadırlar. Bu tür deneyim ve personel değişiminin yoğunlaştırılması bakımından fırsatlar bulunmaktadır. INTOSAI'nin bölgesel grupları içindeki ya da benzer meselelerle karşı karşıya kalan sayıştaylar arasındaki fırsatlar buna örnektir. Bu sayıştaylar, örneğin, tamamlayıcı performans denetim metodolojilerinin uygulanmasının benzer ekonomik düzenleme konularına fayda sağlayacağı durumlarda ortak ya da paralel denetimler yapmayı dikkate alma ihtiyacını duyabilir.

Ekonomik düzenlemenin nasıl iŐlediĐini daha iyi anlamaları ve daha sonraki performans incelemelerinde uygulayabilecekleri uzmanlığı kazanmaları amacıyla, kendi personelinin geÇici olarak düzenleyici organlarda g6revlendirilmesini araŐtırmak sayıştay aÇısından yararlı olabilir. Sayıştay ayrıca, performans denetiminin rolünü daha iyi anlamalarını sağlamak amacıyla düzenleyici organlardan geÇici olarak personel almaya ihtiyaÇ duyabilir.

İkinci Kısım :Ekonomik Düzenlemenin Organizasyonu

Y6nlendirici ilke 3: Düzenlemenin erevesi

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, performans değerlendirmelerini yapabilmek için, düzenleyici kurumun hangi kontekst içinde çalıŐtıęını açık seçik anlamak durumundadır.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Ekonomik düzenlemenin ayrıntıları ülkeler ve sanayi kuruluşları arasında farklılık g6stermekte ise de, bir çok ortak amacı ve 6zellikle de; düzenlemeye konu olmuş işletmelerin temel hizmetlerinin vatandaşlara hakkaniyetli bir fiyattan sunulmasını sağlamak; t6keticileri tekelci g6cn suiistimaline karşı korumak; sosyal amaçları gerçekleŐtirmek; ve bu amaçlara ulaŐmak amacıyla rekabeti geliştirmek gibi amaçları paylaŐmaktadır. Sayıştay, düzenlemenin etkisini inceleyebilecek bir konumda bulunmak için d zenleyenle d zenlenenin birbirleriyle ve t6keticilerle etkileŐim içinde bulunduğu dinamikleri kavramalıdır.

Pek çok ülkede düzenleme fonksiyonları doğrudan doğruya yürütme içindeki bakanlıklar tarafından yerine getirilmektedir. Diğerlerinde hkmete hesap verme durumunda olan yardımcı düzenleme komisyonları bulunmaktadır (Hindistan). Gittikçe azalan sayıdaki 6rneklerde ise düzenleme, hkmete belli bir uzaklıkta bulunan tipik kamu organları (genellikle kurullar, zaman zaman bireyler, ayrıca 6zel sekt6r Őirketleri) ya da kendi kendini düzenleyenler tarafından yerine getirilmektedir. Bazen düzenleme fonksiyonu spesifik iŐletmeler, 6rneğin kamu hizmetleri sunan tekellerin 6zelleŐtirilmesi ile ilgili olarak kurulan düzenleyici kurumlar temelinde uygulanmaktadır; daha az sayıdaki 6rneklerde ise bu fonksiyon genel bir düzenleyici kurum 6rneğin, genel bir rekabet kurumu tarafından yürütülmektedir. Bir çok durumda ilgili sanayi kuruluşu, birden fazla kurumun; 6rneğin, her biri yetkileri ve sorumlulukları itibariyle birbirlerini tamamlayan ve birbirleriyle 6rtŐen ya da rekabet eden

yürütme içindeki bakanlıkların ve özel ya da genel düzenleyici kurumların düzenlemesine tabi tutulabilmektedir. Sayıştay diğer kuruluşların faaliyetinde bulunmalarının ya da hareketsizliklerinin düzenleyicinin aldığı kararları nasıl etkileyebildiğini bilmeli ve denetimlerinin kapsamını belirlerken ve denetimleri yürütürken bu durumu göz önünde bulundurmalıdır (Polonya).

ÖzelleŐtirilmiŐ bir sanayi kuruluşunda - özellikle tekelci yetkilerle - uygun bir düzenleme yapısının zelleŐtirme aŐamasında uygulamaya konulması gerekir, zira daha sonra meseleleri düzene sokmak zor olacaktır (Rusya). Özelleştirme yapılmadan önce, zelleŐtirilen Őirketlerin ulaŐmaları gereken standartların ele alınması da önemlidir (Zambiya).

Düzenleme yapılmış piyasalarda sürekli deđiŐim yaŐanmaktadır. Zaman zaman bu deđiŐim, telekomünikasyon sektöründeki gibi, çok hızlı olabilir. Sayıştay, düzenleyicilerin piyasadaki deđiŐimlere uyum göstermede esnek olduğu iyi uygulama rneklarını belirleyerek ve bunların tanıtımını yaparak düzenleme çerçevesinin, gelişmeye ayakbağı olmaması için bu geliŐmelerin gereğini nasıl yerine getirdiğini kontrol etmek durumundadır.

Y6nlendirici ilke 4: Amaçlar, g6revler ve yetkiler

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin üzerine düŐen g6revleri ne kadar etkin yerine getirdiğini incelemek için onun amaçlarını, g6revlerini ve yetkilerini açık seçik kavramalıdır.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Düzenleme amaçları çoğunlukla yasalarda belirlenmekte ise de, bazı durumlarda h k met ya da bizzat düzenleyici tarafından saptanır. Sayıştay düzenleyici organın faaliyetlerinin yasal temelinin yeterliliğini kontrol etmek amacıyla, ona verilen yetkileri incelemelidir. Sayıştay, düzenleyici organ ile ilgili herhangi bir yasal kısıtlamayı ya da diğer sınırlamaları ve bunların, g6revlerini yerine getirirken organın verimliliğine ve etkililiğine nasıl etki yaptığını da incelemelidir. Sayıştayın, düzenleyicinin karar-alma sürecini (formel ve enformel), bilgi sistemlerini ve iç kontrol sistemlerini de açık bir biçimde anlaması gerektiği Őüphesizdir.

Düzenleyici organlar, genellikle, kimileri diğerleriyle çekiŐen amaçlara ulaŐmak için çaba g6stermektedirler; Su sağlanmasında olduğu gibi temel kamusal hizmetlerin tedarikini gerçekleŐtirirken tüketiciyi, tekelci g  lerin suiistimaline karşı korumak; ve sigorta ve emeklilik hizmetlerinin sağlanmasında rekabetin ve yeniliklerin 6nu tıkanmazken bu hizmetleri verenlerin finansal açıdan sağlamlığını dikkatli bir biçimde izlemek bu amaçlara 6rnektir. Düzenleyicinin amaçlara ulaŐma y6nundeki fonksiyonlarını incelerken sayıştay, düzenleyicinin izlediği siyasa amaçlarının yerindeliliğini sorgulamamaya dikkat etmelidir. Ancak düzenleyicinin sorumluluklarını ne 6l de yerine getirdiğini ve mevcut düzenleme yapısının, organın belirlenmiş amaçlarını gereğince g6z 6n ne alıp almadığını inceleyebilmek için sayıştayın, bu amaçların neler olduğunu iyice kavraması gerekir.

 ekiŐmeli amaçların bulunduğu durumlarda, sayıştay, düzenleyicinin, 6rneğin, ekonomik ve sosyal amaçlar arasında ya da belirli amaçlar içinde savunulabilir bir denge kurmuŐ olup olmadığını incelemelidir. 6rneğin, tüketicilerin çıkarlarını en üst düzeye çıkarmak konusunda kısa d6nemde mümkün olan en

düşük fiyatlar için baskı yapılması rekabetin ve uzun dönemli çıkarların gelişmesini geciktirebilir. Bu tür çekiŐmeli amaçların üstesinden nasıl gelineceğini kararlaŐtırmak düzenleyicinin görevidir; sayıştay, düzenleyicinin öncelikleri belirleme sorumluluğunu gasp etmemeye dikkat etmelidir. Bir  lkede (BirleŐik Krallık) sayıştay, dört büyük düzenleyici organın kendi yasal görevlerinin gerçekleŐtirilmesinde kurulan dengeyi inceledi; özellikle, tüketicilerin çıkarları korunurken yüklenici firmaların düzenlenmiş faaliyetlerini finanse edebilmelerini. Ayrıca sayıştay, (BirleŐik Krallık) düzenleyici organların yetkilerini, görevlerini ve önceliklerini karŐılaŐtırdı, kıyasladı ve aralarındaki farklılıkları tespit etti. Daha sonra düzenleyiciler, danışma uygulamalarından, düzenlenmiş hizmetleri sunanlarca ihtiyaç duyulan yatırımların getiri oranını hesaplayabilmeye yarayan tekniklere kadar bir çok farklı konu üzerinde daha ortak bir yaklaŐım benimsemek amacıyla birlikte çalıŐtılar.

Yönlendirici ilke 5: Tarafsızlık ve dürüstlük

Yönlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyici fonksiyonların doğru olarak ve dürüst bir biçimde yürütülmesini sağlamak üzere hangi kuralların ve prosedürlerin oluşturulduğunu ve iddia edilen yanlış uygulamaların düzenleyici organ ya da çalışanları tarafından soruşturulup soruşturulmadığını incelemelidir.

Yönlendirici ilkenin gerekçeleri

Bir çok ülkede düzenlemeye konu olmuş sanayi kuruluşları gayri safi milli hasılanın önemli bir bölümünü oluşturmakta olup milyonlarca insanın ekonomik çıkarlarına etkide bulunmaktadır. Tüketiciler düzenleyici organın, egemen yüklenici kuruluşlar karşısında kendi çıkarlarını savunabilecek durumda olduklarından emin olma ihtiyacındadırlar. Yüklenici kuruluşlar da düzenleyici organın, yeterli düzeydeki hizmetler karşılığında adil bir kazanç sağlamalarının engellenmeyeceğinden emin olmalıdırlar.

Düzenleyici organ; etkili bir şekilde çalışabilmesi ve çalışmalarının genel kabul görebilmesi bakımından siyasal baskılardan azade olmalı ve düzenlemeye konu yüklenici kuruluşların etkilerine direnç göstermelidir ki, verdiği kararlar kamuoyunda tarafsız kararlar olarak algılsın. Sayıştay, düzenleyicinin, kaynağı ne olursa olsun, bu tür baskılara karşı koyabilmesine imkan verecek yeterli kurallar ve prosedürler oluşturduğunu ve uyguladığını kontrol etmek durumundadır. Belirlenmiş kurallardan ve prosedürlerden herhangi bir sapma olduğunda, sayıştay, ilgili prosedürleri güncellenmesinin gerekip gerekmediği dahil olmak üzere, bunun nedenlerini de değerlendirmelidir. Önemli bir alan da düzenleyici organın; personelini belirli faaliyetlerden men etme gibi, -ki bu tür faaliyetler arasında düzenleme yapılmış şirketlerde pay sahibi olma, şirketlerden değerli hediyeler kabul etme ya da yüklenici kuruluşlarla bağlantılı veya düzenleyici organın sözleşmeye göre sağladığı işlerde kendi hesaplarına işlere girişme sayılabilir- çıkar çatışmalarının engellenmesi amacıyla öngörölmüş olan kurallara uyup uymadığıdır (Peru). Sayıştay, ayrıca, düzenleyiciden bir hayli fazla kaynağa sahip güçlü yüklenici kuruluşların baskılarıyla ortaya çıkabilecek olan sanayi egemenliği kurma risklerinin de bilincinde olmalıdır. Bunun yanı sıra, tüketicileri desteklemek amacıyla tasarlanan düzenleyici kararların,

Örneğin, fiyat ve k r kontrollerinin yüklenici kuruluşların finansal yönden ayakta kalabilmesini ve dolayısıyla temel hizmetlerin sunumunu kuŐkulu hale getirmesi gibi bir aksi tehlike söz konusudur.

Düzenleyiciler kamu görevinin gereğince icrası ve hesapverme sorumluluğu bakımından aldıkları kararların gerekçeleriyle ilgili olarak yeterli kayıtları tutmalıdırlar. Bir  lkede (BirleŐik Krallık) sayıştay ve parlamento tarafından yapılan incelemenin ardından, bir düzenleyici, önemli kararlara ulaŐmada benimsenen gerekçelerin daha açık biçimde kaydını tutmak amacıyla kendi belgeleme prosedürlerini daha yetkin hale getirdi.

Y6nlendirici ilke 6: Teknik yeterlilik

Y6nlendirici ilke

Düzenleyicinin, fonksiyonlarını, düzenlemeye konu yüklenici kuruluşlar ve bu kuruluşların içinde faaliyetinde bulunduğu piyasalar hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olarak yerine getirebilmesine olanak sağlamak için sayıştay, yeterli ehliyetinde personele sahip olma ve uzman tavsiyelerine eriŐme konularında, düzenleyicinin hangi adımları attığını incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Düzenleyicilerin, düzenledikleri yüklenici kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Birbirinden tamamıyla farklı riskler s6z konusudur; bir taraftan hakkında bilgisiz kalacak kadar yüklenici kuruluşlardan uzak kalma ve bu yüzden sanayi kuruluŐunun güvenini kaybetme (düzenleme yapıcı olacaksa 6nemlidir); diğer taraftan da sanayi kuruluŐuyla, 6zellikle de mevcut üyelerden deĐiŐimin yavaŐlamasını arzu edenlerle, iŐbirliĐine çok fazla istekli olma ve piyasaya yeni katılanların cesaretini kırma. Düzenleyicinin ve kilit personelin menŐei bu konuların ele alınmasında 6nemli bir 6Đedir; değerli dıŐ uzmanlara erişimin yanı sıra çok farklı deneyimlerden ve ilgili disiplinlerden personelin istihdamını sağlama ve kilit konumdaki düzenleyici personelin düzenli olarak deĐiŐtirilmesi, yeterliliği ve bağımsızlığı güvence altına almada 6nemli olabilir.

Sayıştay, g6revlerini etkin bir Şekilde yerine getirebilmesi için düzenleyici personelin gerekli teknik becerilere sahip olup olmadığını ve içinde çalıŐtıkları sekt6r   etkileyen en son teknik geliŐmeler konusunda bilgilerinin bulunup bulunmadığını incelemelidir (Peru). Ayrıca Sayıştay, dıŐ danıŐmanlık ve kurum içi uzmanlık arasında karma yapma, düzenleyici personelin düzenleyici organın gerçekten ihtiyaç duyduğu disiplin, uzmanlık ve deneyim setini yansıtıp yansıtmadığı ve ne kadar verimli ve etkili çalıŐtıkları gibi konuları da incelemelidir. Bir  lkede (Polonya) sayıştay, enerji sekt6r  ndeki düzenleyicinin, diğer ülkelerin deneyimlerini de içeren kapsamlı bir eğitim programıyla personelinin bilgisini geliŐtirdiĐini ve g ncelleŐtirdiĐini tespit etmiŐtir. Bir baŐka ülkede (BirleŐik Krallık), sayıştayın tavsiyesi üzerine, telekom  nikasyon end  strisinin düzenleyicisi, ilgili sanayi alanında uzmanlığı bulunan daha fazla sayıda kiŐiyi iŐe alma giriŐiminde bulunmuŐ ve personelinin iş becerilerini artırmak için kendi eğitim programını yeniden yapılandırmıŐtır.

Y6nlendirici ilke 7: Bilgi gereksinimleri

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, kendi fonksiyonlarını verimli ve etkin bir biÇimde yerine getirmesine imkân verecek Şekilde, yüklenici kuruluşlar hakkında yeterli ve güvenilir bilgi edinip edinmediğini saptamalıdır.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Düzenleyiciler muhtemelen düzenledikleri yüklenici kuruluşların faaliyetleri hakkında onlardan daha az bilgi sahibidirler. Muhtemelen de düzenleme g6revlerini yerine getirebilmek bakımından gereksinim duyulan bilgilerin pek çoğu iÇin yüklenici kuruluşların desteğine ihtiyaç duyarlar. Yüklenici kuruluşlar kendi faaliyetleriyle ilgili günlük geliŐmelere daha yakındırlar ve düzenleyiciye faaliyetleri hakkında sağladıkları bilgileri kontrol edebilecek konumdadırlar. Bir  lkede (Polonya) enerji sekt6r ndeki düzenleyici finansal durumuyla ilgili yeterli araŐtırmayı yapmadan bir yüklenici kuruluŐa lisans verdi. Altı ay sonra yüklenici kuruluŐ iflas etti.

Bu dengesizlik düzenleyicinin bazı amaçlarına ulaŐmasını engelleyebilir. 6rneğin, düzenleyici yüklenici kuruluŐun sunduğu hizmetin fiyatını maliyetine yakın tespit etmek isteyebilir. Düzenleyici yüklenici kuruluŐa g6re maliyetler hakkında daha az bilgi sahibi olduğundan, düzenleyiciyi daha yüksek bir fiyat belirlenmesi gerektiğine ikna edebilmek iÇin yüklenici kuruluŐa, maliyetlerin, aŐırı miktarda hesaplanma niyeti s6z konusu olabilir.

Sayıştay, düzenleyicinin, bu bilgi dezavantajını en alt düzeye indirmek amacıyla ne tür 6nlemler aldığını incelemelidir. Bu, düzenleyicinin bilgi gereksinimlerini ve düzenleyici kurumun yüklenici kuruluşlardan bilgi talep etme yetkilerinin yeterliliğini ve aynı zamanda düzenleyici kurumun kendi bilgi gereksinimleriyle ilgili olarak yüklenici kuruluşlarla mutabakata varıp varmadığını g6zden geŐirmeyi kapsar (veri toplama masraflıdır ve bilginin 6zellikleri üzerinde 6nceden bir uzlaŐma sağlanırsa maliyetler azaltılabilir). EĞer düzenleyici bilgiyi, farklı yüklenici kuruluŐa ve/veya zamana g6re karŐılaŐtırmayı (kıyaslama) arzu ederse, bilginin standart bir formatta toplanması gerekir. Düzenleyici, sunulan herhangi bir bilginin doğru ve güvenilir olduğu konusunda güven duymalıdır. Bir  lkede, (BirleŐik Krallık) 6rneğin, su sekt6r n n düzenleyicisi, yüklenici

kuruluşlar tarafından sağlanan bilgilerin kalitesi hakkında düzenleyiciye rapor sunma resm  g6revi bulunan bağımsız uzmanlar istihdam etmelerini y6klenici kuruluşlardan talep etmektedir.

Daha genel olarak, sayıştay, düzenleme rejiminin doğru bilgilerin sağlanmasını desteklemek 6zere cezaları ve teŐvikleri 6cerip 6cermediğini de incelemelidir. 6rneğin, bazı düzenleyicilerin y6klenici kuruluŐlara, para cezası vererek ya da sıkı fiyat kontrolleri uygulayarak cezalar koyma yetkisi bulunmaktadır. Bazı 6lkelerde bu t6r yetkiler Ő6yle teŐviklerle dengelenmektedir: y6klenici kuruluŐ maliyetlerin d6Ő6r6lmesinden herhangi bir menfaat sağlamayacağını d6Ő6n6yorsa; bunu ger6ekleŐtirmek amacıyla düzenleyiciye k666k bir teşvik i6in izin verilmesi s6z konusu olmakta; maliyet d6Ő6rmenin faydalarının Őirketler ve t6keticiler arasında paylaŐılmasının sağlanması durumunda ise, y6klenici kuruluşların iŐbirliėine gitme olasılığı artmaktadır (Y6nlendirici ilke: 15).

Y6nlendirici ilke 8: Hesapverme sorumluluğu ve danışma

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, kamu menfaatinin gerektirdiği durumlarda ticari sırların korunması ihtiyaacına gereken dikkati g6stererek, ilgili taraflara danışma düzenlemeleri de dahil olmak üzere, kendi kararlarının ve faaliyetlerinin kamuoyu ve parlamento tarafından denetimine yardımcı olmak amacıyla hangi adımları attığını incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Düzenleme g6revi ister h k met bünyesindeki bir bakanlık içinde ya da bakanlığa sorumlu olunarak isterse (h k metten) belirli bir uzaklıkta yerine getirilsin, bu g6rev, kamu menfaatinedir ve kamuoyu g6z nde kendi meŐruluĐunu ortaya koymasına için düzenleyici organın faaliyetleri hakkında hesap verebilir olması gerekmektedir. SayıŐtaylor raporları bu hesapverme sorumluluğunun güvence altına alınmasına büyük katkı sağlayabilir.

Bir çok durumda yüklenici kuruluşların (ancak genellikle tüketiciler değil) düzenleyicinin kararlarına karşı mahkemelere baŐvurma hakkı vardır. Düzenleyiciler tarafından baŐvurulan danışma faaliyeti ve kararları dolayısıyla yaptıkları açıklamalar, kendi faaliyetleri ile ilgili kamuoyu denetimine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Onların esneklikleri ve değer hükümlerindeki takdir yetkileri ne kadar y kseksa, kamuoyunun kavramasına destek vermek amacıyla, karar almalarındaki Őeffaflık olĐusu da o kadar güçlüdür. Ancak ticari sır açısından, 6rneğin istikrarı ve güveni sürdürmenin düzenleme uygulamasının kilit bir hedefi olduğu finans sekt6r nde tartışma g6t rmeyecek problemler s6z konusu olabilir ve çok aŐırı açıklama istekleri gerçek iŐletme faaliyetini kayıt dıŐına y6neltebilir. Ancak, düzenleyiciler faaliyetlerini olabildiğince açık bir biçimde açıklamaya  alıŐmaladırlar. Danışma, halka açık toplantılar, düzenleyicilerin çalışma metotlarının 6rneğin -kanıt değerlendirmesinin ve kararların gerekçelerinin- açıklanması ve formel danışma dokümanları gibi çok farklı Őekillerde olabilir. Uygun danışma ihtiyaacı, sürecin çok hantallaŐtırılması ve yasalara k6r  k6r ne uyulması risklerine karşı dengelenmelidir.

Sayıştay, düzenleyici organın, 6nemli bir karar almadan 6nce incelemesi gereken konular hakkında 6nceden istişarede bulunmak; almıŐ olduğu kararların gerekçelerini açıklamak; ve ulaŐmıŐ olduğu ayrıntılı sonuçları haklı çıkaracak değerlendirmelerle ilgili finansal ve diğer bilgileri, imk nları elverdiği 6l de, yayımlamak amacıyla yapabileceklerinin hepsini yapıp yapmadığını incelemelidir. Bir 6lkede (BirleŐik Krallık) sayıştayın çalıŐması, düzenleyici organları daha açık olmaya ve gittikçe artan oranda ilgili taraflarla istişarede bulunmaya teşvik etmiŐtir.

Kamuoyu ve parlamento tarafından yapılan denetimin 6nemli bir y6n  de belirli bir düzenleme rejimi ile bağlantılı olarak maliyetler ve kazançlarla iliŐkilidir. Bu y6n  incelerken sayıştay, düzenleyicinin, düzenleme kararlarını alırken, olası maliyetleri ve kazançları ne 6l de hesaba kattığını ve düzenleyicinin bu konular hakkında 6rneğin, h k mete ve parlamentoya sunulan raporlarda, periyodik değerlendirmelerde ve raporlamalarda bulunup bulunmadığını incelemelidir. Bulgularına bağlı olarak sayıştay, incelenmekte olan düzenleme uygulamalarının bir maliyet/fayda takdirini (appraisal) yapmaya gerek duyabilir.

 ç nc  Kısım : Hizmet Arzı

Y6nlendirici ilke 9: Arzın güvenceli olması

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, yüklenici kuruluşlar tarafından en azından statü gereği sunulması gereken temel hizmetlerin sağlanmasını ve hizmetin arzında bir aksaklık ortaya çıktığında tüketicilerin zararlarının telafi edilmesini güvence altına almak amacıyla, düzenleyici tarafından alınan tedbirleri incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Gaz, su ve elektrik gibi hizmetlerin tedariki tüm vatandaŐlar açısından yaşamsal 6nemdedir; güven duyulan finans ve bankacılık hizmetleri ve güvenilir ve emniyetli toplu taŐıma sistemleri de bunlar kadar 6nemlidir. Yüklenici kuruluşların içinde çalışmak zorunda oldukları ve fiyat kontrollerindeki mutabakatlarında olduğu gibi, kabul ettikleri bir çok durumda güvenlik gerekleri mutlak olarak düŐünülmektedir. Yüklenici kuruluşların bahsi geçen güvenlik gereklerine kıyasen performansının izlenmesi, çoğu kez ekonomik alandaki düzenleyiciden çok sağlık ve güvenlik alanlarındaki düzenleyicilerin sorumluluğudur.

Sayıştay, yüklenici kuruluşların gereken hizmeti sağladıkları hususunda, ekonomik düzenleyicinin nasıl tam olarak ikna olduğunu kontrol etmelidir. Bu, muhtemelen, hem düzenleyiciden hem de yüklenici kuruluşlardan tüketicilerden bilgi talep etmeyi (6rneğin anketler yoluyla) gerektirir. EĞer yüklenici kuruluŐ ihtiyaç duyulan hizmeti sunmada baŐarısız olursa, düzenleyici, tüketicilerin çıkarlarını koruyabilir ve herhangi bir telafi edici 6deme yapılmasını sağlayabilir. Sayıştay bu konularda düzenleyicinin tüketicici adına hareket edip etmediğini kontrol etmelidir. Bir ülkede, düzenleme faaliyeti, telefon, elektrik ve su gibi hizmetlerin kırsal alanlara ilk defa g6t r lmesine 6nc l k etmiŐtir (Guyana). Diğer bir ülkede düzenleyici, suyun yeterli miktarda temini amacıyla, Şirketin ciddi baŐarısızlıĐının ardından su Őirketinin gelirini 40 milyon Sterlin düŐürmüŐtür. Ayrıca düzenleyiciler, Őirketlere, verimliliklerini artırmak amacıyla (Y6nlendirici ilke: 17) sağlanan teŐviklerin tüketicilerin çıkarlarına aykırı olarak iŐleyebilmesi tehlikesine, 6rneğin, yetersiz güvenlik düzenlemeleri ya da bildirilen gaz kaçaklarıyla ilgilenmenin gecikmesi tehlikelerine karşı da 6nlem almak durumundadır.

Y6nlendirici ilke 10: Tüketicinin erişimi

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin tüketicilerin hizmetlere eriŐmesini nasıl güven altına almaya alıŐtđđını ve yüklenici kuruluşların farklı tüketiciler arasındadır. adaletsiz bir biçimde ayırım yapmalarının engellenip engellenmediğini incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Tüketicilerin düzenlemeye konu olmuş hizmetlere makul bir biçimde erişimi 6nemlidir. Düzenleyicinin, belli bir grup tüketiciler için (6rneğin, kırsal kesimde yaŐayanlar) ya da geçerli bir neden bulunmadan hizmet talebi reddedilen tüketiciler için, sosyal eŐitsizlik yaratan sonuçları 6nlemek amacıyla harekete geçmesi gerekebilir. D zenleyicilerden sık sık azınlık gruplarının çıkarlarını korumaları istenir. Bir ülkede, 6rneğin, düzenleyici, otobüs hizmetlerinde 6z rl  vatandaŐlar bakımından iyileŐtirmeler sađlamıŐtır (Arjantin).

Tüketicilerin rahatlığı da hesaba katılmalıdır. 6rneğin, telefon Őirketleri, alan kodu numaralarını sık sık ve yeterince danıŐmaksızın deđiŐtirirlerse, telefon kullanıcıları maruz kaldıkları rahatsızlığa ve masrafa 6fkelenirler. Bir ülkede, düzenleyici bu tür problemleri, hem endüstriyi ve hem de tüketicileri kapsayan bir telekomünikasyon rakamlama danışma grubu oluŐturarak 6zmiŐt r (Yeni Zelanda). Düzenleyiciler, 6rneğin, belirli hizmetlere atfettikleri 6nemi ve geliŐen hizmet seviyeleri için ne kadar 6demeye hazır olduklarını tespit etmek amacıyla, tüketicilere y6nelik olarak giderek daha çok sayıda anket yapmaktadırlar. Bu tür y6ntemlerle, düzenleyiciler, geliŐen hizmetlere daha iyi eriŐim amacıyla tüketicilere yapılan talepleri daha eksiksiz ele alabilmelidir. Sayıştay, iyi uygulama 6rneklerinin incelenmesinde ve yayımlanmasında 6nemli bir g6rev 6stlenebilir.

Y6nlendirici ilke 11: Zayıf tüketicilerin ihtiyaçlarının karşılanması

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, yüklenici kuruluşlarının zayıf grupların hizmetlere eriŐmelerinin sağlanmasıyla ilgili yasal 6devlerine uyup uymadıklarının nasıl izlendiğini incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Bir çok ülkede, 6nemli 6l de de gelişmekte olan dünyada, temel hizmetler için yüksek fiyat tespiti, yeterli seviyede hizmet elde edilmesinde tüketicilerin 6n nde bir engel olarak durmaktadır. Düzenleyici, tüketicilerin, kendilerinden 6denmesi istenen bedel karşılığında makul seviyede bir hizmet almalarına imkân verecek Şekilde fiyatları indirtme yetkisi bulunabilir. Bir çok düzenleyici, bu Şekilde tüketiciler adına hareket etmeye baŐlamıŐtır. Bir ülkede düzenleyici, telefon sanayi kuruluŐundan, aksi durumda telefon satın alamayacak olan tüketiciler için, düşük 6zel bir fiyat sistemi getirmesini talep etmiŐtir (BirleŐik Krallık).

Düşük gelir grupları 6zellikle zayıf durumdadırlar, çünkü temel hizmetlerin fiyatı, muhtemelen, bunların harcamaları içinde yüksek bir orana tekabül etmektedir. Sunulan hizmetin izlenmesi ve bu tür grupları desteklemek amacıyla yüklenici kuruluşlardan 6zel 6nlemler almalarının talep edilmesi, genellikle, düzenleyicilerin sorumluluğuna verilmiŐtir. Sayıştay, yüklenici kuruluŐlara yüklenilen mükellefiyetlere (sosyal sigorta mevzuatından kaynaklananlar da dahil) uyulup uyulmadığını kontrol etmelidir. Bu alanlarda alınan 6nlemler, güçsüz grupların g6rd kleri muamelelerde oldukça çarpıcı geliŐmelere yol açabilir. 6rneğin, düzenleyici tarafından alınan bir 6nlem, elektrik kullanımı bağlantısı bulunmayan insanların sayısında, 1990'da 55.000'den 1997'de 471'e varan bir azalmaya katkıda bulunmuŐtur (BirleŐik Krallık). Her ne kadar güçsüz tüketicilerin fiyat indirimlerinden yarar sağlayabilme potansiyelleri bulunsa da, sayıştay, bu tüketicilerin, zaman zaman gereken 6l de maksimum fayda elde edemedikleri durumlara dikkat çekebilir. 6rneğin, bir ülkede, ülke içi gaz tedarikinde rekabetin baŐlamasının ardından fiyatlar tüm tüketiciler açısından gerçek anlamda düŐtü. Tüketicilerin sağladıkları tasarruf, faturaların 6denme

tarzlarına göre farklılıklar gösterdi. Genel olarak otomatik ödeme talimatıyla ödeme yapan tüketiciler, fakir insanların da dahil olduğu, kartlı peŐin ödeme sistemini kullanan tüketicilere göre epeyce kazanç sağladılar (BirleŐik Krallık).

Tüketiciler genellikle kendi haklarının bilincinde değildir. Bu, piyasada hatırı sayılır lde rekabet bulunsa bile, kendilerine sunulan ürünler hakkında doğru bir değerlendirme yapabilecek uzmanlık bilgisine sahip olmadıkları ya da bu bilgiyi elde edemedikleri için bazı tüketiciler grublarının dezavantajına olan, endüstri alanlarında, örneğin finansal hizmetlerde, sık karŐılaŐılan bir durumdur. Bu gibi durumlarda düzenleyici, vatandaŐları sahtekar tüccarlardan korumada önemli bir rol oynayabilir. Sayıştay, bu önlemlerin ne kadar etkin iŐlediĐini incelemelidir. Örneğin, bir ülkede, düzenleyici, finans sektöründe alıŐan 56 Şirketin faaliyetlerini durdurarak vatandaŐları dolandırılma riskine karşı korumuŐtur (Tayland).

Fiyatların düŐürülmesi gibi tüketicilere yönelik belirli amaçlar için devletin özel sektör Őirketlerine sübvansiyon sağladığı durumda sayıştay, sübvansiyonun hedeflenen amaca uygun olarak uygulanıp uygulanmadığını da kontrol etmek durumundadır.

Y6nlendirici ilke 12: Hizmet standartları

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, tüketicilere sunulan hizmetin minimum standartlarını belirlemek, yüklenici kuruluşların performansını izlemek ve yüklenici kuruluşların performansı standartların altına düŐtüğünde iyileŐtirmeleri güvence altına almak amacıyla neler yapmış olduğunu incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

İster rekabetçi bir piyasa isterse tekel olsun, hizmet standartları tüketiciler için 6nemlidir. Rekabetçi bir piyasada, tüketiciler, farklı yüklenici kuruluşlar tarafından hangi kalitede hizmet sağlandığını bilirlerse, artık Őirketler arasında daha bilgili olarak tercihler yapabilirler. Ve yüklenici kuruluŐun tekel olduğu durumda hizmet standartları yine 6nemlidir,  nk  bu standartlar olmadan yüklenici kuruluŐ, k rını artırmak için hizmetin kalitesini düŐürme giriŐiminde bulunabilir. Hizmetin bir kamu kuruluşu tarafından sağlandığı durumlarda da standartlar 6nemlidir. 6rneğin, bir ülkede, hedefler, vatandaşların sorularını cevaplamak için gereken süreyle bağlantılı olarak ortaya konuldu; bunun etkisi olumlu oldu (Danimarka).

Düzenleyici, fiyat kontrolleri neticesinde hizmet kalitesinin olumsuz etkilenmesine karşı 6nlem almak durumundadır. Genellikle, talep edilen fiyat düzeyi ile sağlanan hizmetin kalitesi arasında güçlü bir iliŐki vardır. Bir ülkede, düzenleyici, posta hizmetlerinde evrensel hizmet koşulları ve yeknesak fiyat belirleyerek bu iliŐkiyi dikkate almıŐtır (BirleŐik Devletler). Eğer hizmet kalitesi 6nemli 6l de düŐmüŐse düzenleyicinin, buna tekabül eden fiyat indirimlerini talep etmesi durumu ortaya çıkabilir.

Bazı düzenleyiciler belirli standartlarda hizmet sağlama g6revini ihmal etmiŐ olan Őirketleri cezalandırabilmektedir. 6rneğin, bir ülkede, yolcu treni hizmetlerini yürüten yüklenici kuruluşlar düşük performansları sebebiyle demiryolu düzenleyici organına, 24 milyon Sterlin ceza 6demek zorunda kalmıŐlardır (BirleŐik Krallık). Yüklenici kuruluŐun daha yüksek seviyede hizmet sağlamayı taahhüt etmiŐ olduğu durumlarda, düzenleyici, hizmet

standartlarının geliŐtirilmesini teşvik etmek için umulan fiyat artıŐından daha fazlasına izin verebilir. Bu yüzden BirleŐik Krallıkta, normal standarttan daha iyi çalıŐan yolcu treni hizmetini yürüten Őirketleri 20 milyon Sterlin ekstra para kazandılar. Sayıştay, cezalar ve ödüller dahil olmak üzere, teşvik sistemlerinin, uygulamada, yüklenici kuruluşların performans hedeflerine ulaŐmalarına yardımcı olup olmadıŐını kontrol etmelidir.

Rekabet bulunmadıŐında ya da yetersiz kaldıŐında, düzenleyici, yüklenici kuruluşların belirlenmiş seviyede ve kalitede hizmet sunmalarını saŐlamak durumundadır. Bir ülkede, elektrik sektöründeki yüklenici kuruluŐ, düzenleyicinin kontrolu sonucunda hizmet kalitesindeki yetersizlikler yüzünden para cezasına aptırıldı (Brezilya).

Bir  lkede, (Polonya) sayıştay, enerji sektöründeki düzenleyicinin, yüklenici kuruluşların performansını sadece tüketicilerden Őikayetler geldiği zaman incelediğini tespit etti; sayıştay, düzenleyicinin, performansı düzenli olarak incelemesi gerektiği tavsiyesinde bulundu. Düzenleyici, yüklenici kuruluşların performansını, hem lisans koŐullarına ve hem de yasal zorunluluklara uygun hareket edilmesini saŐlamak için de izlemelidir. Bir baŐka ülkede, performans izlemesinin ardından, motorlu taŐıt düzenleyicisi yüklenici kuruluşlar tarafından koŐullara ve düzenlemelere uyulmamıŐ olduğunu saptayarak, lisanslarını iptal etti (Filipinler).

Yüklenici kuruluşların performansının kıyaslanması da hizmet standartlarının sürdürülmesinde ve geliŐtirilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Kıyaslama yapmanın, daha baŐarılı faaliyetlerin teşvik edilmesi, verimlilik artıŐının saŐlanması, maliyetlerin düŐürülmesi ve potansiyel parasal tasarrufların nicel olarak ölçülmesi gibi çok haklı gerekçeleri bulunmaktadır. Sayıştaylar, genellikle, yüklenici kuruluşların performanslarının izlenmesine yardımcı olmak üzere, düzenleyicinin, bu kuruluşların arasında yeterli ve uygun karŐılaŐtırmalar yapıp yapmadıŐının incelenmesine giriŐmiŐlerdir. Bir olayda sayıştay, düzenleyicinin lisans koŐullarıyla yüklenici kuruluŐlarca yaptırılan sigortayı, maliyetleri de göz önünde tutarak karŐılaŐtırması gerektiği tavsiyesinde bulunmuŐtur (Polonya).

Y6nlendirici ilke 13: Tüketicilerin Şikayetleriyle ilgilenme

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicilerin ve yüklenici kuruluşların, tüketicilerin Őikayetlerinin tatmink r Şekilde ilgilenilmesine imkân verecek ve halkı yeterli derecede bilgilendirecek prosedürler oluŐturup oluŐturmadıklarını incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Tekel hizmetlerinin alıcılarının yüklenici kuruluşu ŐeŐme imk nları bulunmamaktadır. Hizmetlerini baŐka bir yerden alamazlar. Bu yüzden onların Őikayetlerinden haberdar olunması 6nemlidir. Düzenleyici, sorunları 66zme amacıyla tüm gerekli adımların atılması da dahil olmak üzere, yüklenici kuruluşların Őikayetlerle tatmink r Şekilde ilgilenme sorumluluŐunu y klendiklerinden emin olmalıdır. Bu husus, Őikayetleri tatmink r biÇimde cevaplandırmayan Őirketleri para cezasına  arptırmayı da içerebilir. 6rneŐin, bir ülkede, uygulanan cezalarda Őikayetlerin payı bulunmaktadır (Arjantin). Ayrıca tüketiciler yasal sistem çerçevesinde zararın telafi edilmesini isteyebilirler.

Sayıştay Őikayetlerle ilgilenme problemlerini ortaya koyduŐunda bu,  oŐu kez, iyileŐtirmelerle sonuçlanabilir. Telekomünikasyon endüstrisindeki Őikayetlerin yetersiz Şekilde ele alındıŐını ve Őikayetlerin sayısının kabul edilemeyecek kadar fazla olduŐunu g6steren bir sayıştay raporunun ardından, düzenleyici, Őikayetlerin ele alınması y6ntemiyle tüketicilerin tatmininde g6zle g6r l r bir iyileŐme saŐlanmasına yardımcı olan davranıŐta bulunmuŐtur (BirleŐik Krallık).

Ne tür Őikayetler alınmıŐ olduŐunu soruŐturarak ve tüketicilerle ilgili anketler düzenleyerek sayıştay, düzenleyici organın ve yüklenici kuruluşların daha iyi hizmet vermeleri için yoŐunlaŐmaları gereken alanların ortaya çıkmasına yardımcı olabilir. Düzenleyici, sanayi kuruluşu ve tüketiciler arasındaki iŐbirliŐi de daha iyi hizmete yol açabilir. 6rneŐin, bir ülkede, tüketicilerin ve yüklenici kuruluşların temsilcileri düzenleyici organın faaliyetine iŐtirak etmektedirler ve hakları eŐittir. Bu, tüketicilerle Şikayetleriyle ilgilenilmesine yardımcı olmuŐtur (Litvanya). Bir diŐer ülkede, (Polonya) sayıştay, enerji sekt6rindeki yüklenici kuruluşlardan tüketicilerin tüm yasal haklarını (Şikayet hakları dahil) tanımalarının istenmesi gerektiŐi tavsiyesinde bulunmuŐtur.

Tüketicici Şikayet prosedürleri, rekabetçi bir piyasanın bulunduğu yerlerde bile gereklidir. 6rneğin, bir ülkede, gaz sekt6r ndeki düzenleyici, kapıdan satıŐ teknikleriyle suiistimale karşı yerli tüketicileri korumak için tasarlanmış standartları yüklenici kuruluşların lisanslarına dahil etti; zira tüketiciler, kapıya gelenler tarafından diğer yüklenici kuruluşların anlaŐma koşulları hakkında yalan s6ylenmek ya da g6zdağı verilmek veya eksik ve aldatıcı bilgi verilmek suretiyle yanlış biçimde y6nlendirilerek s6zleŐme yapmıŐlardı (BirleŐik Krallık).

Y6nlendirici ilke 14: Çevreyle ilgili konular

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, çevrenin korunmasında y6klenici kuruluşların kendilerine y6klenen m6kellefiyetlerin gereğini yapıp yapmadıklarını kontrol etme sorumlulukları bulunan ekonomik d6zenleyicinin bu sorumluluklarını ne 6l6de yerine getirdiğini incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Sanayi kuruluşlarının d6zenlenmesi sadece ekonomi bilimi ile ilgili değildir; çevreye etkisi olan -6rneğin, temiz su ve güvenli gıda gibi- fakt6rler dahil olmak 6zere diğer fakt6rlerin de dikkate alınması gerekir (Bkz. Y6nlendirici ilke: 9). Hayvanlar ve kuŐların doğal ortamlarını muhafaza etmek gibi, arzulanan diğer amaçlardan, 6rneğin, ekonomik geliŐmeden daha 6nemli çevresel amaçlar bulunabilir. Ekonomik d6zenleyici iki t6r çevresel y6k6ml6l6Đ6 dikkate almalıdır. İlk olarak, h6k6metler, iŐletmelerden, çevrenin korunması için bir grup genel standardı, 6rneğin, emisyon standartlarını, kabul etmesini isteyebilir. İkinci olarak ise, ekonomik d6zenleyicinin, kendi amaçlarına ve g6revlerine dahil edilmiŐ Şekilde 6zel çevresel sorumlulukları, 6rneğin elektrikle ilgili y6klenici kuruluşların enerji tasarrufunu teşvik etmesi, s6z konusu olabilir.

Pek çok 6lkede ekonomik d6zenleyicilerin bu t6r çevresel konuları dikkate almaları gittikçe daha çok talep edilmektedir. 6rneğin, bir 6lkede (Macaristan), enerji sekt6r6ndeki d6zenleyici, çevresel zararlarını azaltan evre standartlarına uyulmasını g6vence altına almıŐtır. Bir baŐka 6lkede (İzlanda) Őu anda, elektrik enerji istasyonları inŐa edilmeden ve yollar yapılmadan 6nce bir evre değerlendirmesi istenmektedir. Bu durum, yapım hızını yavaŐlatmıŐ ama evre standartlarına bağlılığı artırmıŐtır. Bir diğer 6lkede, enerji sekt6r6ndeki d6zenleyici, evre kirliliği seviyesini azaltma y6n6nde katkı yapmayı planlayan, y6klenici kuruluşlar için enerji tasarrufu hedefleri koymuŐtur (BirleŐik Krallık).

Geniş bir yelpazeye dahil kamu kurumlarının, d6zenleyicilerin ve çevresel konularla ilgili diğer kuruluşların dıŐ denetçisi olarak sayıştay, bu organların koordineli Şekilde dikkat g6stermeleri gereken hususlarda inceleme yapmak ve rapor sunmak için çok elverişli konumdadır. 6rneğin, bir 6lkede sayıştay,

nükleer enerji istasyonlarının boŐaltılması amacıyla 6evresel izleme ve parasal kaynak sağlanması ilgili düzenlemeleri inceledi ve raporladı. Bu inceleme, ilgili 6eŐitli kuruluŐlara ve düzenleyici organlara, planlanmaya ihtiya 66steren boŐaltma düzenlemelerinin sürekli izlenmesi ve iliŐkili masrafları karŐılamak i 6in gerekebilecek parasal kaynağın temini bakımından kendi düzenlemelerini netleŐtirmede yardımcı oldu (BirleŐik Krallık).

D6rd nc  Kısım : Hizmetin Fiyatı

Y6nlendirici ilke 15: Fiyatların kontrol edilmesi

Y6nlendirici ilke

Ekonomik düzenleyicinin, yüklenici kuruluŐlarca tüketicilerden talep edilen fiyatların kontrol edilmesinde sorumluluğunun bulunduğu durumlarda, sayıştay, düzenleyicinin, düzenlemenin amaçlarıyla uyumlu iyi-tasarlanmış ve Şeffaf bir fiyatlandırma rejimini uygulamaya koyup koymadığını incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Yüklenici kuruluşların tekel ya da piyasada egemen olduğu durumlarda, tüketicileri adaletsiz uygulamaya karşı korumanın metotlarından birisi, bu kuruluşların talep ettikleri fiyatları sınırlamaktır. Yüklenici kuruluşların kendi faaliyetlerini finanse etmelerini sağlarken aynı zamanda tüketicileri koruyan etkin bir fiyat kontrol rejimi karıŐık ve masraflı olabilir. Fiyat kontrolleri yetersiz bir biçimde tasarlanmış olursa, bu masraflar 6nemli 6lç de artabilir. Sayıştay, fiyat kontrollerinin baŐtan sona iyi tasarlanmasını ve yüklenici kuruluşların fiyat düzeyini etkileyen kilit fakt6rlerin baŐarılı analizine dayanmasını sağlamak amacıyla düzenleyici kurumun ne kadar çaba g6sterdiğini incelemelidir. 6rneğin, bir ülkede, Sayıştay incelemesi fiyatların sabit tutulmasına yol açtı ve fiyat tespiti daha objektif temellere oturtuldu (Tunus). Fiyat kontrolu, tekel Őirketlerin kamunun mülkiyetinde olduğu durumlarda da 6nem arz edebilir. 6rneğin, bir ülkede, kamunun mülkiyetindeki enerji üretim ve elektrik dağıtım Őirketleri h k mete karşı sorumlu düzenleyici komisyonlar tarafından kontrol edilmektedir (Hindistan). Bir diğer ülkede (Polonya), sayıştay, elektrik bağlantıları için Őirketlerin talep ettiği ücretlerin, sayısı 10'u bulan fakt6re bağlı olarak, farklılık g6sterdiğini tespit etti. Sayıştay, enerji alanındaki düzenleyicinin, yüklenici kuruluşların fiyatlarını kontrol etme konusunda yetkili kılınması tavsiyesinde bulundu.

Bazı düzenleyiciler, yüklenici kuruluşların fiyatlarını bir zaman dilimi, genellikle 4 ya da 5 yıl, için belirleyen bir kontrol sisteminden yararlanırlar. Bu sistemin amacı yüklenici kuruluŐlara, masrafları düŐürmek için etkileyici bir

teşvik sağlamaktır, zira bir fiyat kontrolu döneminde masraflarda yapacakları tasarruflardan yüklenici kuruluşların doğrudan çıkarları bulunmaktadır. Düzenleyici, masraftaki bu azalmanın faydalarını, sonraki fiyat kontrol dönemlerinde daha dŐuk fiyatlar belirleyerek tüketicilere yansıtır. Ne var ki, bu sistem belki de esnek uygulanmak durumundadır. Zira, Őirketlerin masraflarının önemli unsurları yabancı Őirketlerin kontrolunda olabilir ve bunlar uluslararası enerji fiyatlarından, döviz kurlarından ya da genel enflasyondan etkilenir. Örneğin, bir ülkede, petrol fiyatlarındaki yükselmelerin sonucu olarak düzenlemeye konu olmuş taŐımacılık ücretlerinin artırılması zorunluluğu doėmuŐtu (Endonezya). Böyle durumlarda sayıştay, düzenleyicinin, yüklenici kuruluşların yönetmeyi tahmin ettikleri ve edemedikleri unsurlar arasında ayırım yapan fiyat kontrolleri ya da yüklenici kuruluşların fiyatlarından çok kr marjlarının sınırlanmasına odaklanan kontroller gibi alternatif kontrol sistemlerini dikkate alıp almadığını incelemelidir.

Yüklenici kuruluşların tekel durumunda olmadığı endüstrilerde dahi fiyat kontrolleri, toplumun bütün kesimlerinin, yakıt gibi, önemli nitelikte bir hizmeti satın alabilmesini gvenci altına almak bakımından halkın yararına olabilir. Sayıştay, rekabetin fiyat kontrolu yapılması ihtiyacını ortadan kaldırmaya yetecek sağlamlığa ulaŐıp ulaŐmadıėının, düzenleyici tarafından dikkate alınıp alınmadığını da incelemelidir. Sayıştayın dikkat etmesi gereken diğer hususlar, fiyat kontrollerinin farklı tüketiciler üzerindeki etkilerini (rneğin, zengin ve yoksul, kentsel ve kırsal) ve kontrolun rekabet üzerindeki potansiyel etkisini kapsamaktadır. Örneğin, fiyat kontrollerini çok alt düzeylerde tespit etmek potansiyel rakiplerin, piyasaya girmesine engel olabilir (Yönlendirici ilke: 20).

Y6nlendirici ilke 16: Fiyatla kalite arasında bağlantı kurulması

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, tüketicilerden 6denmesi istenen bedelin verilen hizmetin kalitesine uygun olmasını sağlamaya 6alıŐıp 6alıŐmadıėını incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerek6eleri

Düzenleyiciler tüketicilerin fiyatla orantılı düzeyde hizmet almalarını sağlamak i6in yüklenici kuruluşlar tarafından tüketicilere sunulan hizmetin kalitesini kontrol etmelidirler. Bu durum düzenleyicilerin, maliyetlerini düŐürmelerini teşvik amacıyla fiyatları belirli bir d6nem i6in tespit ettiği zamanlarda 6zellikle 6nemlidir (Y6nlendirici ilke: 15); 6 nk  düzenleyici, yüklenici kuruluşların maliyet indiriminin tüketicilere sunulan hizmet pahasına ger6ekleŐmediėinden emin olmaları gerekir. Fiyatlarla sağlanan hizmetin kalitesi arasında bağlantı kurulması, gereksiz maliyetleri azaltma giriŐiminde bulunmaları i6in olduğu kadar yüklenici kuruluşları iyi hizmet vermek amacıyla teşvik etmenin de 6nemli bir y6ntemidir (Y6nlendirici ilke: 17). Düzenleyiciler ilave hizmetler i6in Őirketlerin ekstra fiyat istemelerine izin verebilirler. 6rneğin, bir ülkede, su sekt6r ndeki düzenleyici, yüzme havuzları olan tüketicilerin kullandıkları su i6in faturalarının kullanılma olasılığı bulunan fazla suyu yansıtması amacıyla bir sayaca g6re (standart sabit ücretin tersine) 6deme yapmalarında ısrarcı olmaları hususunda su Őirketlerine izin vermiŐtir (BirleŐik Krallık).

Sayıştay, düzenleyicinin, yüklenici kuruluşlardan, maliyet nedeniyle bir hizmeti ger6ekleŐtirmeye veya ger6ekleŐtirmemeye karar verirken tüketicilere danıŐmalarını, tüketicilerin g6r Őlerini saptamak amacıyla yararlanılan metotları incelemelerini ve tüketicilerin muhtemel tercihlerinin kapsamının yeni koŐullara uydurulması giriŐiminde bulunmalarını talep edip etmediğini de kontrol etmelidir.

Y6nlendirici ilke 17: Y6klenici kuruluşların verimliliğinin teşvik edilmesi

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, y6klenici kuruluşları, maliyetlerini d6Őurma ve verimliliklerini artırma y6n nde teşvik edip etmediğini araŐtırmalıdır.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Y6klenici kuruluşların daha y6ksek verimlilikte çalışmalarını teşvik etme pek çok düzenleyici açısından çok 6nemli bir g6revdir. 6nemlidir, zira, bir yandan t6keticiler için fiyatların d6Ő r lmesini m6mk6n kılmakta, diğer yandan da y6klenici kuruluşların makul k rlar elde etmesine imkân vermektedir. Bir 6lkede, 6rneğin (Tunus), sayıştay incelemesi, gaz boru hattı maliyetlerinin d6Őmesine yol açmıŐ ve bir diğerinde (Arjantin), bankacılık sekt6r6nde verimliliğin artmasına neden olmuŐtur.

TeŐviklerle bağlantılı fiyat kontrolleri etkili olabilir (Y6nlendirici ilke: 15); Sayıştay, düzenleyicinin, fiyat kontrolunun tekel veya egemen y6klenici kuruluşları verimli olma baskısı altına alması y6n6nde çaba g6sterip g6stermediğini incelemelidir. Tercihen, bu baskı bir y6klenici kuruluŐun rekabetçi piyasada hissedeceği baskı kadar g6 l6 olmalıdır. Düzenleyici, verilen teŐvikin yatırım kararlarını  arpıtmamasını sağlamaya çalıŐmalıdır. 6rneğin, eğer bir yatırımın yıllık iŐletme masraflarını d6Ő rmesi bekleniyorsa, düzenleyici, y6klenici kuruluŐun elinde yatırımları karŐılamak için iŐletme masraflarında yatırımı finanse edecek yeterli miktarda tasarruf bulundurduğundan emin olmak isteyebilir.

Düzenleyici, y6klenici kuruluŐ açısından verimliliği artırmanın ne kadar m6mk6n olduğunu incelemelidir. Bu, zor olabilir. Y6klenici kuruluşlar kendileri açısından bunu gerçekleŐtirmenin ne kadar m6mk6n olduğunu kavrayamayabilirler ve kavrasalar bile düzenleyiciye anlatmada isteksiz davranabilirler. Düzenleyiciler, verimliliği artırmak için y6klenici kuruluşları, 6rneğin fiyatları d6Ő rerek, baskı altına almanın y6klenici kuruluŐun hizmeti sağlamasını zorlaŐtıracaqı (Y6nlendirici ilke: 4) ve sağlık, g6venlik ve çevresel

amaçları tehlikeye d Őurebileceđi korkusuyla bu Şekilde davranmamayı da düŐünebilirler (Y6nlendirici ilkeler: 9 ve 14).

Düzenleyicilerin alabileceği 6nlemler arasında Őunlar bulunmaktadır:

- Yüklenici kuruluşlardan, maliyet ve faaliyet durumlarının standart bir formatta raporlamalarının istenmesi (Y6nlendirici ilke: 7). Bir ülkede, 6rneğin, yüklenici kuruluşların lisansları, düzenleyiciye, bu kuruluşların maliyetlerinin izlenmesi ve raporlanması için detaylı direktifler yayımlama imk nını vermektedir (BirleŐik Krallık).
- Maliyetlerinin nelerden oluŐtuđu ve 6rneğin, baŐarılı y6netim, sermaye yatırımı ya da yeni teknoloji yoluyla indirim fırsatları konularında net bir fotoğrafa sahip olmaya yetecek detayda yüklenici kuruluşların çalışmalarının anlaŐılması.
- Kıyaslama yapılması; mesela, yüklenici kuruluşların maliyetlerinin birbirleriyle ve diğer ülkelerdeki ya da sanayilerdeki karŐılaŐtırılabilir yüklenici kuruluşlarla mukayese edilmesi ve Őirketlerin maliyetlerinin farklılık g6sterme sebeplerinin kavranması (Y6nlendirici ilke: 12).

Y6nlendirici ilke 18: Y6klenici kuruluşların finansman maliyetleri

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, fiyat kontrolleri ya da y6klenici kuruluşların gelirlerine baŐka kısıtlamalar uygularken, düzenleyicinin, farklı finans kaynaklarından oluŐan y6klenici kuruluŐ bilanŐolarının oranları ile k rlar ve faizler üzerindeki vergiler gibi fakt6rleri de dikkate alarak, hem borŐ hem de net sermaye dahil olmak üzere, sermaye artırımının y6kleniciye olan muhtemel maliyetlerini tetkik edip etmediğini incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekÇeleri

Tüketicilere tatmin edici bir hizmet sunmak istiyorlarsa y6klenici kuruluşlar faaliyetlerini finanse edebilmek zorundadırlar. EĞer y6klenici kuruluşlar ihtiyaŐları olan finansmanı sağlayamazlarsa, sonuÇ, muhtemelen varlıklarının durumunda k6t leŐme, d Őuk-yatırım ve tüketicilere yetersiz hizmet olacaktır.

Y6klenici kuruluşların 6zel sekt6r n mülkiyetinde olduğu ya da 6zel yatırımcılardan borŐlanılarak finanse edildiği durumlarda, y6klenici kuruluşlar, hissedarlara 6denen k r payları veya borŐlara 6denen faiz yoluyla bu finansmanın karŐılıĐını 6demek zorundadırlar. Ayrıca h k metler de, kamu kaynaklarından sağlanan fonlar iÇin faiz 6demelerini y6klenici kuruluşlardan talep edebilir. Bu yüzden, düzenleyiciye Őirketlerin faaliyetlerini finanse etme ihtiyaŐı gibi bir mesuliyet y6klenildiğinden sayıştay, fiyat kontrolleri veya y6klenici kuruluşların gelirlerine baŐka kısıtlamalar uygularken kendisine b6yle bir y6k ml l k y6klenmesi halinde, düzenleyicinin y6klenici kuruluşların faaliyetlerinin finansman ihtiyaŐını ne kadar dikkate almıŐ olduğunu incelemelidir. Konular kapsamında Őunlar bulunmaktadır:

- Y6klenici kuruluşların tahmini olarak ne kadar finansmana ihtiyaŐları vardır. Düzenleyici, y6klenici kuruluşların birkaç yıllık finansman ve yatırım planlarını, hem bu planların dayanağını ve hem de Őirketlerin muhtemel maliyet tahminlerinin güvenilir olup olmadığını değerlendirme aÇısından, inceleme ihtiyaŐı duyabilir (Y6nlendirici ilke: 19).

- Y6klenici kuruluşların kullanıma hazır finansman kaynakları. Devletten alınan borçları ve/veya s6bvansiyonları, ihtiyata ayrılan kârları, faaliyetlerden doŐan nakit akıŐı (6rneŐin, nakit akıŐını deŐil, kârları d6Ős6ren deŐer azalıŐı), maliklerin yeni yatırımları ve yeni borçlanmalar bu kaynaklar arasında sayılabilir.
- Farklı finansman kaynaklarının maliyeti; 6rneŐin, eŐer kullanılabiliriyorsa, devlet finansmanıyyla, hisse senetleri ihracının karŐılaŐtırılması.
- Y6klenici kuruluŐun finansal durumu. 6rneŐin, borçlanma genellikle y6klenici kuruluşlar açısından maliyeti d6Ős6k finans kaynaŐı olabilir, ama y6klenici kuruluşlar zaten y6kl6 miktarda borçluysalar daha fazla borçlanamayabilirler.
- Kârların ve faizin vergilendirilme tarzı, bu da y6klenici kuruluşların farklı finans Őekillerinin maliyeti 6zerinde etkide bulunabilir.

Teorik anlamda bir rekabetçi piyasa mevcut olsa bile, getiri oranlarının, d6zenleyici tarafından izlenmesi gerekebilir. 6rneŐin, y6klenici kuruluşların anormal y6ksek getirileri varsa, bu durum, rekabetin, t6keticileri korumaya yetecek etkinlikte iŐlemediŐini g6sterir.

Y6nlendirici ilke 19: Yatırım

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, yüklenici kuruluŐun yatırımlarını izleyip izlemediğini; 6zellikle de, yüklenici kuruluşların yatırım gereksinimlerini karŐılamasını, giriŐimlerini ger6ekleŐtirmesini ve yatırımın tüketiciler a6ısından arzulan olumlu etkiye sahip olmasını kontrol edip etmediğini incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerek6eleri

Yatırım, bir 6ok nedenle 6nemli bir konudur. 6rneğin;

- Tekel hizmetlerinin tüketicilerini korumak. Tüketicilere y6nelik hizmetin kalitesini sürdürmek veya geliştirmek amacıyla yatırım programlarına giriŐmede rekabet6i bir piyasa yüklenici kuruluşlar a6ısından bir teşviktir; ne var ki, tekel koşullarında tüketiciler baŐka bir yere gidemeyecekleri i6in bu teşvik s6z konusu değildir.
- 6nceden mutabakata varılmıŐ düzeyde bir yatırımın yeni malikler tarafından yerine getirilmesi 6zelleŐtirmenin bir Őartı olabilir; ayrıca yüklenici kuruluşların, faaliyette bulunma imkânına karŐılık yatırım yapma taahhüdünde bulunmaları gerekebilir.
- Düzenleyici, yatırım taahhütlerini yerine getirmeyen yüklenici kuruluŐlara karşı harekete ge6me ihtiya6ı duyabilir. 6rneğin, bir ülkede, enerji sekt6r ndeki düzenleyiciler, yatırım taahhütleri yerine getirilmediğinde parasal cezalar uygulamıŐlardır (Arjantin).
- Yatırımlara harcanan para miktarının izlenmesi, 6oğu kez, yeterli olmamaktadır; düzenleyici, ayrıca, yatırılmıŐ olan paranın etkililiğini de kontrol etme ihtiya6ını duyar. Bazı durumlarda üzerinde anlaŐmaya varılmıŐ düzeyde yatırım yapılmış olsa bile, bu yatırım, tüketiciler a6ısından her zaman hedeflenen sonu6ları doğurmayabilir.

Bir 6ok durumda düzenleyiciler, yatırımın t ketickiye olan faydalarını güvence altına almanın vasıtası olmuŐlardır. Bir ülkede düzenleyici, su ve elektrik

tedarikinin ücra kırsal b6lgeler de dahil olmak üzere, ülkenin her yanında artırılmasını sağlamada baŐarı g6stermiŐlerdir (Guyana). Bir diğer ülkede, su sekt6r ndeki düzenleyici, sayıştay ve parlamento tarafından yapılan tavsiyelerin ardından, su kaçaklarını azaltmak amacıyla yüklenici kuruluşlar için yıllık hedefler oluŐturmuŐ ve bu iyileŐtirmeleri sağlamak üzere yatırımlarını artırmaları için yüklenici kuruluşlardan, gerekenin altındaki düzeylerde hizmet talep etmiŐtir (BirleŐik Krallık).

Sayıştay, yatırımın iyi-hedeflenmiŐ ve etkin olup olmadığının düzenleyici tarafından incelenip incelenmediğini değerlendirmek durumunda olabilir. 6rneğin, bir ülkede, yatırım ihtiyaçlarını bir lisans koŐulu olarak belirleyen demiryolu sekt6r ndeki düzenleyici, demiryolu Őebekesinin alt yapısında faaliyet g6steren demiryolu Őirketinin s6z konusu Őebekeye daha fazla yatırım yapmasını saėlamıŐtır (BirleŐik Krallık). Bir diğer ülkede sayıştay incelemesi, yatırımların kontrolunda geliŐmelere yol amıŐtır (Arjantin).

Beşinci Kısım : Rekabetin Geliştirilmesi

Y6nlendirici ilke 20: TekelciliŐin ve piyasaya egemen olmanın azaltılması

Y6nlendirici ilke

Düzenleyicinin, tekelciliŐi ve piyasaya egemen olmayı azaltmak üzere rekabeti teşvik etme amacının bulunduŐu durumlarda, sayıştay, bu amaca ulaŐmak iÇin nelerin yapılmış olduŐunu ve hangi sonuŐlar alındıŐını incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekÇeleri

Bir çok ülkede düzenleyiciler, tüketicici tercihinin artırılmasının, fiyatların düŐürülmesinin ve malların ve hizmetlerin kalitesinin geliŐtirilmesinin bir aracı olarak daha fazla rekabet iÇin baskı yapmaktadır. RekabetÇi bir piyasa, bir yüklenici kuruluŐun rakiplerinden 6nemli 6l de yüksek ücret talep ettiŐi ya da yetersiz bir hizmet verdiŐi durumlarda pazar payını muhtemelen kaybeden, mevcut rakiplerin ve potansiyel yeni katılımcıların sürekli tehdidi altında bulunan yüklenici kuruluşları kapsamına alır. 6rneŐin, bir ülkede, rekabet ortamının telekomünikasyon ve posta hizmetlerine giriŐi, tüketicilere daha düşük fiyatlarla ve daha iyi standartlarla hizmet Őeklinde sonuŐlanmıŐtır (Malezya). Elsinore (Danimarka) ile Helsingborg (İsveÇ) arasındaki feribot hizmetlerinde daha fazla rekabet, bilet fiyatlarında bir indirim yol aŐmıŐtır.

Tam tersine, mevcut yüklenici kuruluşların yarıŐmaya zorlanmadan yerlerinde kalmayı umdukları bir piyasada, tespit edilmesi gereken fiyatlarla ilgili olarak enformel anlayıŐlar ve beklentiler ortaya çıkabilir. Yeni katılımcılar bu tür uygulamalara karşı çıkabilir ve 6nemli bir yenilik kaynaŐı olabilir. Bu yüzden, etkili rekabet saŐlamak iÇin, potansiyel rakiplerin piyasaya girmelerini teşvik eden koŐullar oluŐturulmak ve egemen Şirketlerle rekabet etmeleri iÇin onlara yardımcı olunmak suretiyle mevcut yüklenici kuruluŐun tekelci gücünü azaltmak 6nemlidir.

Sekt6r n bazı b6l mleri diŐerlerine g6re rekabete daha kolayca uygun hale gelir. Sayıştay, düzenleyicinin, bir yüklenici kuruluŐun tekelci ya da egemen gücünü

azaltma fırsatını ne kadar titiz bir biçimde belirlemiŐ olduğunu değerlendirmelidir. Düzenleyici, bir endüstrinin rekabete aılabilecek b6l mlerini belirlemiŐ olmalı ve bunun endüstrinin diğer b6l mlerine neden uzanamamıŐ olduğunun haklı gerekçelerini g6sterebilmelidir.

Ayrıca sayıştay, düzenleyicinin, tekelci yüklenici kuruluşu yarıŐmaya zorlamak amacıyla, yeni yüklenici kuruluşların sekt6re girebilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için nasıl kolaylıklar saėlamıŐ olduğunu da incelemelidir. 6rneğin, bir ülkede, teknolojideki geliŐmelerle birlikte, gaz endüstrisindeki piyasaya giriş engellerinin kaldırılması, 25 civarında yeni yüklenici kuruluŐun piyasaya katılımıyla sonuçlandı (BirleŐik Krallık). Ve bir diğer ülkede, düzenleyici, bugün için, yüklenici kuruluşlar açısından telekomünikasyon, havayolu ve elektrik sekt6rlerine giriŐin daha kolay olmasını sağladı (Japonya).

Yönlendirici ilke 21: Tüketici tercihlerinin geliştirilmesi

Yönlendirici ilke

Sayıştay, tüketicilerin yüklenici kuruluşu değiştirme fırsatlarının olup olmadığını, seçecekleri yüklenici kuruluşlar hakkında rasyonel kararlar verebilmelerine yeterli bilginin ve yüklenici kuruluşları değiştirmek isteyen tüketicilere yönelik etkili düzenlemelerin bulunup bulunmadığını saptamak amacıyla, düzenleyicinin neler yapmış olduğunu incelemelidir.

Yönlendirici ilkenin gerekçeleri

Tüketicilerin kullandığı mal ve hizmetleri sunanları seçebilmeleri, yüklenici kuruluşlar için, rakiplerinden daha düşük fiyatlar ve daha iyi hizmetler sunarak tüketicileri cezbetme ve elden kaçırmama yönünde bir teşviktir. Bir ülkede, rekabet sonucunda, posta sektöründe özel kurye hizmetleri gelişti ve tüketiciler bugün için devlet posta idaresindekinden daha hızlı bir hizmetten yararlanma seçeneğine kavuştular. Ayrıca rekabet, devlet posta idaresince verilen hizmetlerde de gelişmeye yol açtı (Bangladeş).

Düzenleyicinin rekabeti geliştirmek görevinin bulunduğu durumlarda, sayıştay, piyasada, tüketicilere etkin bir şirket tercihi sağlayabilmeye yetecek sayıda şirketin rekabet edip etmediğini incelemek durumundadır. Örneğin, bir ülkede, havayolları arasında artan rekabet tüketicilerin hem yurt içi ve hem de yurt dışı uçuşlarında daha düşük fiyatlardan istifade edebilmelerine yol açtı (İrlanda).

Tüketiciler, kendilerinin bilgiye dayalı tercihler yapabilmelerine yetecek düzeyde bilgiye ihtiyaç duyarlar. Tüketiciler, yüklenici kuruluşlar tarafından aldatılmalarıyla sonuçlanabilecek olan (örneğin, finansal hizmetlerle ilgili şirketlerle iş yaptıklarında) karmaşık bilgilerle uğraşmak zorunda kaldıklarında, düzenleyicinin, yüklenici kuruluşların, bu tür bilgileri dürüst ve olabildiğince şeffaf bir biçimde sağladığını kontrol etmesi özellikle önem arz etmektedir.

Eğer düzenleyici, yüklenici kuruluşlardan, tüketicilerin yüklenici kuruluşu değiştirmelerine imkân verecek kapsamlı prosedürler oluşturmalarını talep etmişse, tüketicilerin, tercihlerini kullanmaları çok daha olasıdır. Sayıştay, düzenleyicinin, tüketicilerin hangi tercihler sunulduğunun ne ölçüde bilincinde olduğunu, kendilerinin yararlanılabilir hizmetlerin fiyatları ve standartları hakkındaki bilgi düzeylerini ve tüketicilerin değiştirebilmelerinin ne kadar kolay olduğunu algılama derecesini değerlendirme çalışmalarını incelemelidir.

Y6nlendirici ilke 22: Rekabeti 6nleyen uygulamalarla mücadele etme

Y6nlendirici ilke

Sayıştay, düzenleyicinin, rekabeti 6nlediği iddia edilen uygulamaları anında belirlemek ve bunların icabına bakmak amacıyla giriŐimde bulunup bulunmadığını incelemelidir.

Y6nlendirici ilkenin gerekçeleri

Yüklenici kuruluşların egemen durumda olduğu koşullarda, rekabeti 6nleyici bir tutum içine girme riski bulunmaktadır. Bu nedenle, düzenleyicinin rekabeti teşvik etme amacının bulunduğu durumlarda (Y6nlendirici ilke: 20), düzenleyicinin, etkili bir rekabeti geliştirmek ve sürdürmek için rekabeti 6nleyici uygulamalarla mücadele konusunda da etkin olması gerekmektedir. BaŐka yerdeki kazançlarla faaliyetlerden bir kısmı haksız bir biçimde çaprazlama s bvansa edilen bir yüklenici kuruluŐ veyahut bir Şekilde  r nlerin veya hizmetlerin maliyetlerini karŐılamayan fiyatlarla temini gibi 6rnekler rekabeti 6nleyen türden uygulamalardır.

Bir ülkede, rekabetin giriŐi hizmet standartlarında gelişmeye yol açmıŐ ve düzenleyicinin rekabeti 6nleyen uygulamalara karşı aldığı 6nlemler neticesinde, bu geliŐmiŐ standartları sürdürmek mümkün olmuŐtur (Macaristan).

Düzenleyicinin rekabeti 6nleyen uygulamaları ne kadar etkili biçimde ele alındığını değerlendirirken sayıştayın, bir çok fakt6r  incelemesi gerekir. Sayıştay, düzenleyicinin, sekt6rlerdeki geliŐmelerin izlenmesi yoluyla rekabeti 6nleme potansiyeli bulunan uygulamaları belirleyen etkili bir sistem ve etkili iŐleyen Şikayet prosedürleri oluŐturup oluŐturmadıĐını kontrol etmelidir (Y6nlendirici ilke: 13). Düzenleyici, rekabet düzenlemelerini ihlal eden yüklenici kuruluŐlara karşı yaptırımlar uygulamalı ve bu yaptırımların etkililiğini sistematik olarak takip etmelidir. Bir ülkede, sayıştay incelemesinin ardından, telekomünikasyon sekt6rindeki düzenleyici, Őimdi, rekabeti 6nlediği iddia edilen uygulamalarla ilgili soruŐturmalar sırasında alınan kararların kalitesini daha titiz bir Şekilde incelemeye baŐlamıŐtır ve yüklenici kuruluşların kendi kararlarına uymalarını kontrol etmek amacıyla daha etkili prosedürler yürürlüğe koymuŐtur (BirleŐik Krallık).

Rekabeti önleyen tutumun belirlenmesi ve icabına bakılmasıyla ilgili olan çalıŐmanın çoğu karmaşık yasal, ticari ve teknik konuları içermektedir. Bu görevi etkili Şekilde yerine getirmek için düzenleyici, sektörle ilgili uzmanlık becerilerine, bilgilerine ve deneyimine sahip olan personeli iŐe almalı ve iŐte kalmalarını sağlamalıdır (Yönlendirici ilke: 6). Nihayet, düzenleyicinin çalışmalarını değerlendirmek için sayıştay da benzer becerilere eriŐebilmelidir.

S6zlk6e

- Ekonomik düzenleme:** İster 6zel ister kamunun mülkiyetinde olsun, tüketicilere hizmet sunan yüklenici kuruluşlar üzerinde devlet6e kontrol ve etki icrası.
(*Economic regulation*).
- Gayri safi milli hasıla:** Bir ülkede bir yıl i6inde üretilen malların ve sağlanan hizmetlerin toplam değeri.
(*Gross domestic product*).
- Getiri oranı:** Paralarını kullanmanın bedeli olarak bor6 verenlere ve yatırımcılara 6denen  cret.
(*Rate of return*).
- Kamusal hizmet:** Temel hizmetlerin, 6rneğin suyun, tüketicilere sunulması.
(*Utility*).
- Kıyaslama:** Bir organizasyonun performansının diğerleriyle mukayese edilmesi suretiyle iyi uygulamanın tespit edilmesinin ve uygulamaya konulmasının araŐtırılması.
(*Benchmarking*).
- 6zelleŐtirme:** Bir iŐletmenin ve bu iŐletmeye ait varlıkların merkezi ya da yerel h k met6e devlet mülkiyetinden 6zel mülkiyete aktarılması.
(*Privatisation*).
- Piyasaya egemen olma:** Bir yüklenici kuruluŐun piyasanın 6nemli bir b6l m ne egemen olması.
(*Market domination*).
- Tekel:** Piyasada bir hizmetin ticaretini ger6ekleŐtiren ayrıcalıklı konuma sahip sadece tek bir yüklenici kuruluŐun bulunması.
(*Monopoly*).
- Tüketiciler:** Düzenlemeye konu hizmetleri sunan yüklenici kuruluşların, Őahıs ve Şirket olarak müŐterileri.
(*Consumers*).
- Yüklenici kuruluŐ:** Nitelikleri belirlenmiş bir hizmeti tüketicilere sağlamak üzere düzenlemeye konu olmuş lisanslı firma.
(*Supplier*).

**“Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi”nden
Çıkan Kitaplar**

*Denetim Terimleri/Türkçe-İngilizce-Fransızca/Çeviri/
Sacit Yörüker*

*Vergi Konularına İlişkin Makaleler/İnceleme/
İlker Ağca*

*İç Denetim Mesleği
Uygulama Standartları ve Yönlendiren İlkeler/Çeviri/
Baran Özeren*

*Kanada Sayıştayı Performans Denetimi El Kitabı/Çeviri/
Sacit Yörüker*

*Performans ve Risk Denetim Terimleri/Derleme/
Arife Coşkun*

*İyi Yönetim Uygulaması İçin Rehber/Çeviri/
Sacit Yörüker&Gül Nogay*

*Performans Ölçüm Rehberi/Çeviri/
Hülya Demirkaya*

*İç Denetim, Standartları ve Mesleğin Yeni Açılımları/İnceleme/
Baran Özeren*

*Yerel Yönetimlerin Denetimi/Araştırma/
A.Yasin Karanfiloğlu*

*Avrupa Birliğiyle Entegrasyon Bağlamında Yüksek Denetim
Kurumlarının İşleyişiyle İlgili Tavsiyeler/Çeviri/
Baran Özeren&C.Suat Aral*

*Performans Bilgisine Yönelik İyi Uygulama Prensipleri/Çeviri/
Safiye Kaya&C.Suat Aral*

*Dünya 'da ve Türkiye 'de Yüksek Denetim/İnceleme/
Dr.H.Ömer Köse*

**“Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi”nden
Çıkan Kitaplar**

*Kamu Harcamalarında Etkinlik ve Parlamenter Denetim/Çeviri/
Ş.Alparılan Yasa&Özlem Okur Kasap*

*INTOSAI Denetim Standartlarına İlişkin Avrupa Uygulama
Rehberi/Çeviri/
Sacit Yörüker&Baran Özeren*

*Veri Zarflama Analizi/İnceleme/
Armağan Tarım*

*İsveç Sayıştayı Performans Denetimi Elkitabı/Çeviri/
Tolga Demirbaş*

*Sayıştaylar Tarafından Gerçekleştirilen Performans Denetimi ve
Türk Sayıştayı Uygulaması/İnceleme/
Tolga Demirbaş*

*İrlanda Kamu İdaresinde Yönetişim ve Hesapverme
Sorumluluğu/Çeviri/
Sacit Yörüker*

*Performans Ölçümü:
Performans Denetimlerinde Araştırılması Gerekenler/Çeviri/
C.Suat Aral*

*Mali Yapı ve Denetim Boyutlarıyla Afet Yönetimi/Araştırma/
S. Emre Akdağ*

*Yönetim ve Hesapverme Sorumluluğu Amaçları Bakımından
Performans Bilgisi/ Çeviri/
Baran Özeren & C. Suat Aral*

***“Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi”nden
Çıkan Kitaplar***

*Federal Hükümette İç Kontrol Standartları/ Çeviri/
Baran Özeren*

*Doğru Dokunun Seçimi: Performans Bilgisi İçin Bir Çerçeve/
Çeviri/ M.Hakan Özbaran*

*ASOSAI Performans Denetim Rehberi/ Çeviri/
Sacit Yörüker&Baran Özeren*